

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії та менеджменту туризму

Оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області.

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:
студентка IV курсу, 410 групи з.ф.
спеціальності 242 «Туризм і рекреація»
ОП «Міжнародний туризм»
Іваній Валерія Дмитрівна

Керівник *кандидат географічних наук*
доцент Брик Степан Дмитрович
(прізвище та ініціали)

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри № ____
від „____” _____ 2024 р.
зав. кафедри _____ д.геогр.н. доц. Король О.Д.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

В даній бакалаврській роботі розкриті теоретичні засади та поняття рекреаційно-туристичних ресурсів. Виявлене місце та роль природо-антропогенних, історично-архітектурних та подієвих РТР у формуванні загальної картини туристичних ресурсів. Проаналізована методика дослідження рекреаційно-туристичних ресурсів та методологія їх оцінки на прикладі Чернівецької області. Проаналізовані кількісні показники наявних ресурсів досліджуваної території та визначено загальний рівень атрактивності. Виявлені проблеми та перспективи розвитку туризму в регіоні та подані рекомендації щодо подальшого розвитку туристичної галузі в Чернівецькій області

Одержані результати можуть бути використані в туристичній галузі при розробці нових маршрутів рекреаційного характеру та в наукових роботах при глибокому досліджуванні Чернівецької області.

Ключові слова: рекреаційно-туристичні ресурси, природно-антропогенні РТР, суспільні РТР, подієві РТР, бальна оцінка, атрактивність.

Рік виконання дипломної роботи 2023-2024

Рік захисту роботи 2024

Бакалаврська робота містить 85 сторінок, 10 таблиць, 8 рисунків, список літератури 32 найменування.

SUMMARY

In this thesis reveals theoretical principles and concepts of recreation and tourism resources. The detected position and the role of natural and man-made , historical, architectural and event - RTR in shaping the overall picture of tourism resources. Analyzed technique to study recreation and tourism resources and their evaluation methodology on the example of Chernivtsi region. Qualitative indicators available resources study area and determined the overall level of attractiveness . The problems and prospects of tourism in the region and presented recommendations for the further development of the tourism industry in the Chernivtsi region

The obtained results can be used in the tourism industry in the development of new recreational trails and nature of scientific work in deep studied the Chernivtsi region.

Keywords: recreation and tourism resources, natural and man- RTR RTR – public, event RTR, scoring atraktyvnist .

Release year thesis 2023-2024

Year of protection work in 2024

Thesis contains 85 pages , 10 tables , 8 figures , references 32 names.

Зміст

ВСТУП.....	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ.....	8
1.1. Поняття та структура рекреаційно-туристичних ресурсів	8
1.1.1. Туристичні ресурси природного походження	13
1.1.2. Суспільні туристичні ресурси	20
1.1.3. Подієві туристичні ресурси.....	26
1.2. Принципи та методи оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів.....	32
1.3. Поняття рекреаційної місткості території.....	38
Висновки до розділу 1	44
Розділ 2. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	45
2.1. Природні ресурси.....	45
2.2. Суспільні ресурси	50
2.3. Подієві ресурси	52
Висновки до розділу 2.	62
Розділ 3. ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	64
3.1. Бальна оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області	64
3.1.1. Оцінка природно-туристичних ресурсів Чернівецької області	69
3.1.2. Оцінка архітектурно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області	70
3.1.3. Оцінка подієвих рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області.....	71
3.2. Оцінка атрактивності рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області	72
Висновки до розділу 3.	78
ВИСНОВОК	80
Список використаних джерел.....	83

ВСТУП

Чернівецька область – розвинутий туристичний регіон, де прокладено багато туристичних маршрутів. Різноманітність, цінність і унікальність природних багатств гір є невичерпним джерелом енергії, здоров'я, незабутніх вражень відпочиваючих. Для Буковини туризм є одним з пріоритетних напрямків розвитку культури і економіки, оскільки регіон володіє багатим туристичним потенціалом. Тут отримали розвиток екологічний туризм, альпінізм. Взимку це – гірськолижний та лижний спорт, влітку – гірський, пішохідний та велотуризм, і навіть екстремальний туризм. Буковина, що займає територію сучасної Чернівецької області. Крім гір, тут є мальовничі ландшафти передгір'я та рівнин. Унікальні природно-кліматичні умови, кілька десятків джерел мінеральних вод із цінними бальнеологічними властивостями, наявність лікувальних грязей, численні пам'ятники культури, історії і фольклору, достатньо розвинена інфраструктура розкривають широкі перспективи розвитку рекреаційної індустрії і туризму.

Буковина – специфічний регіон України, де мешкають різні нації і національності, представлені різні культури, що гармонійно розвиваються, збагачуючи одна одну, різні релігійні конфесії і напрямки.

Тут розвинута інфраструктура екскурсійного, курортного та спортивного туризму. Проте природно-рекреаційні та історико-культурні ресурси цього цікавого історичного регіону України використовуються ще не в повній мірі, можливо тому, що його туристичний потенціал вивчений ще недостатньо. З огляду на це дослідження природно-рекреаційних та історико-культурних туристичних ресурсів Буковини є надзвичайно актуальним і сприятиме розвитку туристичної діяльності в регіоні.

Актуальність бакалаврської роботи пояснюється тим, що Чернівецька область багата на рекреаційно-туристичні ресурси. Має все необхідне для розвитку подорожей і оздоровлення: сприятливі природні умови, історико-культурні, матеріальні та людські ресурси. Туристично-рекреаційний потенціал створює можливості для всебічного задоволення пізнавальних,

оздоровчо-спортивних і духовних потреб вітчизняних та іноземних туристів. Все вищесказане потребує поглибленого моніторингу, наукового обґрунтування результатів дослідження та комплексного оцінювання РТР.

Об'єкт дослідження бакалаврської роботи – туристичні ресурси Буковини: природно-антропогенні, суспільно-історичні та подієві.

Предметом дослідження даної роботи виступає оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області.

Географічні рамки роботи обмежуються територією сучасної Чернівецької області.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з давніх давен до сьогодення.

Джерельна база. У процесі підготовки бакалаврської роботи було опрацьовано 32 джерела.

Насамперед, варто відзначити такі фундаментальні праці, що найповніше висвітлюють тему, і складають методологічну базу роботи: Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. — К.: ВПЦ "Київ, унт", 2001. — 397 с.[6]

Метою бакалаврської роботи є дослідити природно-антропогенні, суспільно-архітектурні та подієві ресурси Буковини. Ознайомитись з великим природним, історичним, культурним потенціалом регіону.

Поставлена мета досягається шляхом виконання таких **завдань**:

- Розкрити основні поняття рекреаційно-туристичних ресурсів;
- Охарактеризувати методи, способи та принципи оцінок рекреаційно-туристичних ресурсів: атрактивності;
- Описати розвиток природно-географічних, природно-антропогенних та суспільно-історичних ресурсів Чернівецької області;
- Розглянути поняття рекреаційної місткості території;
- Згідно методики оцінити блоки рекреаційно-туристичних ресурсів;

➤ Оцінити атрактивність регіонів Чернівецької області.

Вибір **методів дослідження** зумовлений поставленою метою. В дослідженні використовувались загальнонаукові методи аналізу, синтезу, систематизації і узагальнення, а також спеціальні методи: методи збору і первинної обробки інформації, методи оцінки і узагальнення отриманої інформації – при дослідженні туристично-рекреаційних ресурсів, що слугують основою для розвитку туристичного бізнесу в Чернівецькій області.

Практичне значення роботи полягає у можливості її застосування при організації туроператорами та турагентами туристичних подорожей по Чернівецькій області. Окрім того, матеріали бакалаврської роботи прийнятні для впровадження до окремих тем навчальних курсів на географічному факультеті ЧНУ спеціалізацій «Менеджмент туріндустрії», «Міжнародний туризм», зокрема: «Екскурсознавство», «Туризмознавство», «Рекреація», «Краєзнавство» та ін.

Структурно бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота доповнена таблицями і рисунками. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок. Список використаних літературних джерел містить 32 найменування.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Поняття та структура рекреаційно-туристичних ресурсів

Туристична діяльність, як головна форма рекреації, належить до видів суспільної практики з яскраво вираженою ресурсною орієнтацією. Морські узбережжя із комфортними погодно-кліматичними умовами, гірські та приозерні ландшафти, мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, пам'ятки історії та культури стали тим підґрунтям, на якому здавна базується активний відпочинок людини і сформувалася потужна галузь нематеріального виробництва-індустрія туризму.

Вивченням проблем розвитку індустрії туризму займається ряд наукових галузей і навчальних дисциплін: географія, економіка, історія, соціологія, психологія тощо. Серед них чільне місце займають "Туристичні ресурси світу" - синтетична навчальна дисципліна географічного циклу, яка використовує інформацію із різних галузей знань і поєднує елементи географії й історії туризму, ресурсознавства, країнознавства, культурології, геополітики, фізичної та суспільної географії тощо.

Вивчення "Туристичних ресурсів світу" має чітку практичну спрямованість: знання про ресурсну забезпеченість дозволяють не лише мати уявлення про специфіку туристичного продукту країн і регіонів, а і створювати масові й ексклюзивні тури, опираючись на існуючі матеріальні і нематеріальні ресурси, дають можливість орієнтуватися у багатстві пропозицій при організації власного відпочинку.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни "Туристичні ресурси світу" є ресурсно-туристичний потенціал, а предметом-туристичні ресурси регіонів і країн світу.

До туристичних ресурсів можна віднести все, що може бути використано для задоволення потреб туристів. Це можуть бути об'єкти та явища природного й антропогенного походження, що

використовуються для відновлення життєвих сил людини та задоволення її соціальних потреб і впливають на територіальну організацію туристичної діяльності, формування територіальних туристичних комплексів, їх спеціалізацію та економічну ефективність.

Туристичні ресурси - сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності і які при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях, використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва туристичного продукту.[27]

У структурі туристичних ресурсів виділяють кілька складових: природну, соціально-культурну або суспільну, технологічну і подієву, які, у свою чергу, розділяються на ряд компонентів, що мають свою будову (рис.1.1.). Природні та суспільні ресурси формують групу "матеріальні туристичні ресурси", події і більшість технологічних (інформаційні, рекламні та інноваційні) об'єднуються у групу "нематеріальні туристичні ресурси".

Рис.1.1. Структура туристичних ресурсів[27]

Природні, суспільні і подієві туристичні ресурси - основа виникнення окремих видів туризму. Наприклад, природні ресурси стали підґрунтям для розвитку лікувально-оздоровчого, екологічного, спортивного, екстремального і багатьох інших видів туризму та відпочинку: подієві - для фестивального, ділового, фан-туризму та ін., суспільні - для релігійного, археологічного, пізнавального туризму тощо. Технологічні ресурси мають дещо інше призначення. Вони сприяють інтенсифікації туристичних процесів, формують механізми реалізації туристичного продукту, створюють передумови для трансформації природних і суспільно-історичних комплексів у ранг ресурсів. У більшості випадків спостерігається комплексний вплив ресурсів різного генезису на туристичний процес.

При залученні природних, суспільних і подієвих ресурсів до використання у туристично-рекреаційній діяльності спрацьовує закон "найвищого гатунку" або "абсолютних переваг", при якому перехід природних і суспільно-історичних комплексів, явищ та подій у розряд рекреаційно-туристичних ресурсів відбувається за такою схемою:

- природні, суспільно-історичні комплекси та події існують як природні й антропогенні утворення, прояви суспільного життя, які, через відсутність попиту, не мають характеру туристичних ресурсів (наприклад: природний пляж як геоморфологічний елемент морського берега, монастир як елемент сакральної системи, спортивні змагання як складова фізичної культури);
- виникнення рекреаційно-туристичного попиту вимагає вивчення можливостей використання й оцінки природних, суспільно-історичних комплексів та подій (у нашому прикладі природний пляж оцінюється з точки зору якості пляжно-купального відпочинку, монастир - як загальнокультурна і духовна цінність, спортивне змагання - з позиції якості видовища та його привабливості);
- у силу дії суспільних потреб і вкладання капіталу, до використання в рекреаційно-туристичній діяльності залучаються найвищі за гатунком

(абсолютно переважаючи) природні, суспільно-історичні комплекси та події, які стають ресурсами (пляж перетворюється на природний об'єкт, який задовольняє потребу в активному відпочинку, прийомі сонячних ванн на морському узбережжі, монастир стає місцем паломництва й екскурсійного відвідування, спортивне змагання - місцем реалізації окремих соціальних потреб; при цьому, насамперед, залучаються об'єкти та явища із найкращим співвідношення якості, видовищності, близькості до споживача і транспортної доступності);

- збільшення обсягів рекреаційно-туристичного попиту призводить до переходу гірших за якістю та властивостями подій, природних і соціально-культурних комплексів у клас ресурсів; покращується якість природних і створюються штучні пляжі, підводяться дороги і реставруються занедбані монастирі, організовуються екскурсійні тури до важкодоступних святинь, організовується більша кількість спортивних змагань меншого масштабу.

Найбільш важливими кількісними та якісними характеристиками туристичних ресурсів є:

- обсяг запасів (дебіт джерел мінеральних вод, екскурсійний потенціал туристичних центрів і маршрутів), необхідний для визначення потенційної ємності туристичних комплексів, рівня освоєння, оптимізації техногенного й антропогенного навантаження;
- площа поширення (розміри водоносних горизонтів, пляжів, лісів, площа територій зі стійким сніговим покривом), яка дозволяє визначити потенційні рекреаційні угіддя, встановити межі санітарної охорони;
- період можливої експлуатації (тривалість сприятливого погодно-кліматичного періоду, купального чи лижного сезону), який визначає сезонність рекреаційних процесів і ритмічність туристичних потоків;

- територіальна зосередженість у місцях виникнення чи поширення, яка обумовлює тяжіння туристичної інфраструктури і туристичних потоків до місць їх концентрації;
- порівняно низька капіталомісткість і невисока вартість експлуатаційних затрат, що дозволяє досить швидко створювати інфраструктуру й отримувати соціальний та економічний ефект, а також самостійно використовувати окремі види ресурсів;
- багаторазовість використання при дотриманні норм раціонального природокористування і проведення заходів із рекультивації та благоустрою;
- універсальність, яка дозволяє використовувати один і той же ресурс для організації різних видів рекреаційно-туристичної діяльності;
- масовість, унікальність, інформативність і доступність, від яких залежить потужність туристичних потоків і можливість створення інфраструктури;
- соціальність - незалежно від походження і використання, туристичні ресурси характеризуються "цільовим призначенням" - покращання соціальних параметрів у суспільстві.[14]

Проблеми вивчення туристичних ресурсів присвячені праці багатьох вчених-географів, економістів, маркетингологів. В Україні найбільш глибоко даною проблематикою займається доктор географічних наук, професор кафедри країнознавства і туризму географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка О.О. Бейдик.[7] Його перу належать ґрунтовні наукові роботи, у тому числі монографія "Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування". Помітний внесок у розробку ресурсної тематики у туризмі належить доктору географічних наук, професору О.О. Любіцевій.[23] Аналізу та характеристиці туристичних ресурсів світу, країн, України та її окремих регіонів присвячені праці М.П. Мальської, В.І. Стафійчука, О.Ю. Малиновської, В.Ф. Сірик, М.П. Крачила, Н.В. Фоменко,

Н.О. Кравченко, В.І. Новікової, І.М. Філоненко і багатьох інших вчених із різних вузів і науково-дослідних установ.[20]

1.1.1. Туристичні ресурси природного походження

Туристична індустрія належить до галузей із виразною ресурсною орієнтацією. Разом із тим, туризм називають "індустрією без труб". Ресурси, задіяні в рекреаційно-туристичній діяльності, при дотриманні елементарних природоохоронних і ресурсозберігаючих правил і технологій, можуть використовуватися тривалий час без суттєвих процесів деградації природних і соціально-культурних комплексів навіть за умови значних антропогенних навантажень. Хоча впливу не уникнути, але він не йде ні в які порівняння із тиском, що чинять на довкілля металургія, хімічна промисловість, лісове чи сільське господарство.

Характеристику рекреаційно-туристичних ресурсів світу розпочнемо з їх природної складової. Насамперед, слід наголосити, що окремі види природних ресурсів впливають на рекреаційно-туристичний процес комплексно, взаємодіють і взаємодоповнюють один одного і формують те неповторне природне оточення, на фоні якого людина реалізує свою потребу відпочивати та відтворювати життєву енергію.[29]

Можна припустити, що туризм, особливо окремі його види, може існувати на основі штучно створених компонентів природного середовища. На практиці ж слід констатувати, що без відповідних природних ресурсів, розвиток і реалізація відповідних функцій є проблематичними.

Серед природних туристичних ресурсів найбільше значення для індустрії туризму та рекреаційної діяльності мають кліматотерапевтичні, водні, бальнеологічні і ландшафтні складові, які доцільно об'єднувати у клас ресурсів першого порядку (рис.1.2.). Ця група ресурсів має безпосередній вплив на розвиток рекреаційного і туристичного процесів.

Рис.1.2. Структура природних туристичних ресурсів[27]

До природних туристичних ресурсів другого порядку, які опосередковано впливають на рекреаційні і туристичні процеси, слід віднести орографічні, лісові та флоро-фауністичні або біотичні складники. Варто мати на увазі, що ресурси другого порядку у багатьох випадках можуть мати безпосереднє значення і відігравати провідну роль при формуванні туристичних комплексів та поширенні окремих видів відпочинку і туризму, наприклад, альпінізм, скелелазіння, збирання грибів чи лікарських трав для власного вжитку, сафарі і фотосафарі тощо.

Критерієм поділу окремих видів природних туристичних ресурсів на дві групи є їх вплив на масовість, сезонність і потужність туристичних і рекреаційних потоків, які формуються під дією окремих складових природно-географічного потенціалу.

Клімат, погода, їх комфортність і вплив на самопочуття людини є визначальними, а в багатьох випадках навіть лімітуючими чинниками розвитку для більшості функціональних типів територіальних рекреаційних систем, туристичних комплексів і масових видів туризму. Наприклад, сприятливість помірного, тропічного та субтропічного клімату дозволяє розвивати практично всі види рекреаційно-туристичної діяльності. Тоді як суворість арктичних і антарктичних районів, згубність для здоров'я людини, особливо європейців, екваторіального клімату з його високими

температурами та вологістю, унеможлиблюють розвиток масового туризму в цих кліматичних поясах. Натомість, з'являється можливість запроваджувати екологічні, наукові чи екстремальні види туризму, яким притаманна незначна інтенсивність і вибірковість.

Клімат безпосередньо впливає на потужність і сезонність туристичних потоків, стає природним регулятором цінової політики в межах головних туристичних районів світу та окремих країн. Саме кліматичні особливості актуалізували одну з нагальних проблем розвитку туристичної індустрії світу - проблему пікового завантаження засобів розміщення туристів і сезонності робочих місць. "Мертвий сезон" (зимовий чи дощовий період) примушує одну частину інфраструктурних закладів тимчасово припиняти свою роботу, а іншу - у кілька разів зменшувати вартість більшості послуг. У вигравші опиняються ті країни чи їх частини, територія яких знаходиться у комфортних кліматичних і погодних умовах, де сезонні коливання головних метеорологічних характеристик мінімальні і дозволяють обслуговувати туристів протягом року. Прикладами є курорти країн Карибського басейну, іспанського острова Майорка, туніського острова Джерба тощо.

Оцінку кліматичних і погодних туристичних ресурсів слід проводити із урахуванням погодно-кліматичного комплексу, до якого належить ряд головних показників: сумарна радіація, атмосферний тиск, пересічна температура повітря (місячна і річна) та його вологість, середня кількість опадів протягом сезонів, панівні та місцеві вітри, баричні та термічні добові амплітуди, геомагнітна активність.

Усе погодно-кліматичне розмаїття за силою впливу на рекреаційні та туристичні процеси ділиться на кілька класів комфортності, які позначаються на розвитку масового туризму і регулюють його інтенсивність: комфортний, сезонно комфортний, субкомфортний і дискомфортний.

Комфортний і сезонно комфортний погодно-кліматичні комплекси створюють зони суб'єктивно приємних тепловідчуттів без ознак переохолодження чи перегріву. У межах таких зон виникають сприятливі

умови для організації масових видів рекреаційно-туристичної діяльності, в першу чергу, пляжно-купального відпочинку.

Комфортний і сезонно комфортний погодно-кліматичні комплекси у Європі формуються в межах субтропічного кліматичного поясу, який включає більшу частину Південної Європи, за винятком Паданської низовини, півночі Піренейського та Балканського півостровів. У приатлантичній частині цього поясу середземноморський клімат, якому притаманні високі середньомісячні температури літнього сезону (вище $+20^{\circ}\text{C}$), плюсові зимові температури. Влітку тут панує тропічне повітря й антициклональний стан атмосфери зі стійкою ясною сухою погодою.

Клас субкомфортних погодно-кліматичних комплексів формує добрі та задовільні передумови для організації традиційних видів літнього і зимового відпочинку. Субкомфортні умови викликають певне напруження у терморегуляторних функціях організму, пов'язане з незначним перегрівом чи переохолодженням. Це є наслідком впливу відносно сприятливих погодно-кліматичних характеристик: слабка циклонічна діяльність, добові коливання температури у межах $5-6^{\circ}\text{C}$, швидкість вітру, що коливається в межах $4-6\text{ м/с}$, температура повітря вища $+27^{\circ}\text{C}$ під час літнього відпочинку, нижча -10°C або з переходом через 0°C під час зимового відпочинку, підвищена вологість повітря тощо.

Головними територіями, де сформувалися субкомфортні умови, є більшість регіонів із помірним і тропічним кліматом, особливо у внутрішньоконтинентальних районах.

Дискомфортний погодно-кліматичний комплекс створює передумови для появи метеотропних реакцій та метеопатії і формує зону суб'єктивно негативних теплових відчуттів, які проявляються у значному переохолодженні чи перегріванні. Це викликано несприятливими погодно-кліматичними характеристиками: дуже спекотна та волога, а також морозна погода, сильний вітер (більше 9 м/с), часті опади, тумани, грози, хуртовини та інші небезпечні метеорологічні явища, різка зміна погодних умов

протягом доби тощо. Дискомфортні умови різко обмежують можливості для організації традиційних видів відпочинку, але залишають можливості для розвитку альтернативного туризму.[22]

На значній частині територій, що лежать у межах екваторіального поясу, практично в усіх полярних і субполярних широтах формуються погодно-кліматичні умови, що належать до класу дискомфортних.

Більшість території України лежить у помірному кліматичному поясі. Клімат України, з точки зору організації рекреаційно-туристичної діяльності, належить до класу "сезонно комфортний" і "субкомфортний", що є у цілому позитивним чинником розвитку індустрії туризму.

Ландшафтні ресурси двояко впливають на розвиток туризму. Із одного боку, ландшафт є середовищем, у якому відбуваються рекреаційно-туристичні процеси, а з іншого - унікальним об'єктом споглядання, тобто перетворюється на туристичну атракцію.

Ландшафт як природне оточення рекреаційно-туристичної діяльності, формує рівень сприятливості для відпочинку й естетичності відчуттів, які його супроводжують.

Ландшафт і як середовище, в якому відбуваються рекреаційно-туристичні процеси, і як об'єкт споглядання - різновид культурного ландшафту. Навіть у випадку, коли ландшафт "дикий" і незайманий людиною, але включений до туристичної діяльності для спостереження і споглядання, він стає культурним. Через систему причинно-наслідкових зв'язків, такий ландшафт впливає на людину, її свідомість, сприйняття довкілля та подальшу суспільно-корисну діяльність, а сама людина, лише споглядаючи, залучає таку геосистему до власного культурного кола.

Серед різноманіття рекреаційно-туристичних ландшафтів як середовища, в якому відбуваються рекреаційні процеси, виділяються кілька типів (лікувально-оздоровчі, спортивно-туристичні та інші) та видів, таких як бальнеологічні, підводні коралові, сакральні тощо (рис. 1.3.).

Рис.1.3. Функціональні типи та види рекреаційно-туристичних ландшафтів[27]

Ландшафт, що перетворюється на об'єкт туристського споглядання, належить до естетично привабливих, унікальних природних комплексів, де на перший план виходить один із його виняткових за візуальним сприйняттям складників: рельєф, загальний характер поверхневих і підземних вод, рослинні і тваринні формації тощо. Це можуть бути каньйони, незаймані ділянки лісів, карсти, водоспади, провалля, кратери вулканів, гірські схили, окремі скелі чи вершини, коралові споруди та інші природні об'єкти.

Гідрографічні об'єкти у поєднанні із комфортними погодно-кліматичними умовами перетворилися у визначальний чинник розвитку рекреаційно-туристичних процесів. Океани та моря, озера, великі та малі річки, водосховища стали головними "коридорами" росту для багатьох територіальних рекреаційних систем.

Головною складовою частиною водних рекреаційно-туристичних ресурсів нині стали морські й океанічні узбережжя з м'яким кліматом⁴ і зручними пляжами, що перетворило їх на рекреаційно-туристичні мегаструктури планетарного масштабу - "узбережжя теплих морів", у межах яких концентрується до 80 % загального обсягу туристичних потоків світу.

Річки здавна виконують дуже важливу роль у житті людини. Це - природні оборонні рубежі, транспортні артерії, джерела енергії, прісної води

й риби, традиційні місця відпочинку. Остання функція набуває дедалі більшої ваги у сьогоdnішньому світі.

Річки стають стрижнями опорного рекреаційно-туристичного каркасу цілих країн і окремих регіонів. Яскравими прикладами є Україна, де Дніпро і його притоки перетворилися на головні "коридори" росту багатьох обласних рекреаційних систем, Бразилія, де Амазонка стала магістральною віссю туристичного освоєння глибинних районів країни. Міссісіпі та її басейн - один із головних внутрішніх туристично-рекреаційних районів США.

Природні туристичні ресурси другого порядку (біотичні) мають значний вплив на розвиток як масового, так і альтернативного, особливо екологічного й наукового, туризму. Значну роль окремі види ресурсів другого порядку відіграють у формуванні екстремальних видів туризму.

Особлива роль у розвитку та еволюції рекреаційно-туристичної діяльності належить лісовим ресурсам помірного, тропічного й субекваторіального поясів.

Ліси помірного поясу, насамперед соснові, поліпшують якість повітря, наповнюють його ефірними оліями, алкалоїдами, фітонци-дами і вбивають хвороботворні бактерії. Такі лісові масиви стають основою для функціонування оздоровчих закладів і місцями масового відпочинку населення. Для більшості європейських країн, особливо для Німеччини, Австрії, скандинавських держав, Польщі, України, Росії ліси є потужним природним рекреаційно-туристичним ресурсом.[13]

Геологічні або бальнеологічні ресурси широко використовуються в рекреаційно-туристичній діяльності. Мінеральні і термальні води, лікувальні грязі, бішофіт є природною основою для розвитку оздоровчо-лікувального туризму, який поширений у північноамериканських країнах, в Австралії, Ізраїлі, у більшості європейських країнах, у тому числі і в Україні.

Використання бальнеологічних ресурсів передбачає наявність певних традицій, культури їх медико-рекреаційного споживання, достатнього рівня розвитку медицини і медичних технологій. Відсутність цих соціальних

складників загальної культури відпочинку та медичного обслуговування обумовлює низький рівень використання бальнеологічних ресурсів на африканському континенті, у багатьох азійських державах, незважаючи на те, що надра даних регіонів містять значні запаси відповідної сировини.

Велике значення для туризму та рекреації має рельєф. Орографічні ресурси, у першу чергу, нерівності земної поверхні, а особливо наявність складчастих споруд, сприяють розвитку окремих напрямків рекреаційно-туристичної діяльності, пов'язаних зі спуском чи підйомом: гірськолижний і пішохідний туризм, альпінізм, скелелазіння, даунхіл, дельтапланеризм тощо. На інтенсивність туристичного використання гірських споруд впливає не стільки їх привабливість чи доступність, скільки рівень освоєння прилеглих територій і близькість до споживчого ринку. Прикладами є Альпи, Карпати, Піренеї, Балканські гори, які стали "домашніми" для європейців. Ця закономірність не спрацьовує для екстремальних видів туризму, де відстань, доступність і освоєння прилеглих районів відходять на другий план.

Карстові печери, пляжі, коралові рифи, відслонення гірських порід та інші привабливі геоморфологічні об'єкти - підґрунтя для розвитку пляжно-купального, екологічного, наукового, екстремального і пізнавального туризму. Найбільш відомі з них перетворюються на туристичні атракції світового рівня. До переліку таких об'єктів належить Флінт-Рідж-Мамонтова печера - найдовша карстова печера світу, яка розташована на території штату Кентуккі у США. Довжина її ходів станом на 2006 р. складає 563 км. До туристичного використання вона залучена з 1816 р. Із загальної довжини розвіданих печерних ходів для туристичних потреб використовується близько 18 км.[24]

1.1.2 Суспільні туристичні ресурси

Усе розмаїття суспільних туристичних ресурсів доцільно об'єднувати у кілька груп: археологічні, архітектурні, науково-пізнавальні й інші (рис.1.4.),

які, у свою чергу, можуть членуватися на окремі підгрупи. Наприклад, серед архітектурних виділяються громадські, сакральні, фортифікаційні тощо.

Рис.1.4. Структура суспільних туристичних ресурсів[27]

Суспільні туристичні ресурси - матеріальні об'єкти, що несуть семантичну та естетичну інформацію і можуть використовуватися в екскурсійно-туристичній діяльності для задоволення специфічних соціальних і рекреаційних потреб особистості.

Суспільні ресурси мають різну пізнавальну та естетичну цінність, а тому поділяються на кілька рівнів: місцевий, національний або державний і міжнаціональний або світовий (рис.1.5.).

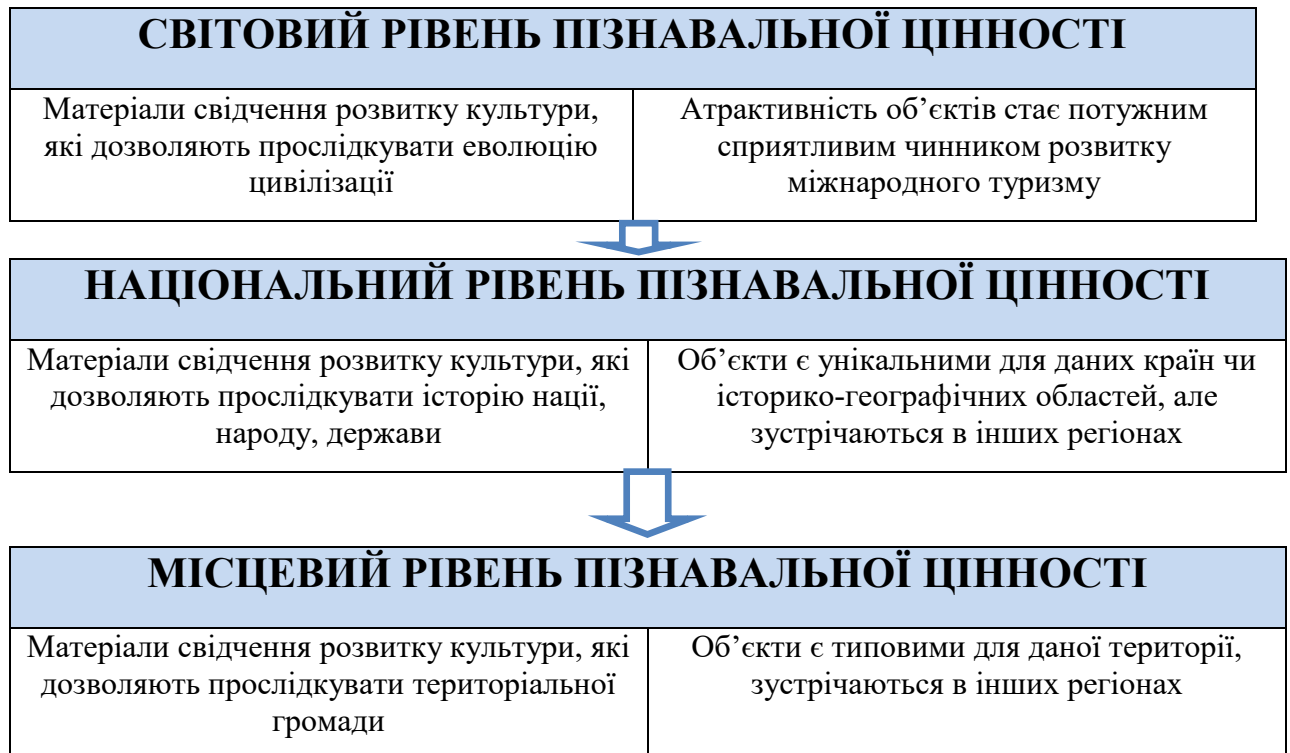

Рис.1.5. Рівні пізнавальної цінності суспільних туристичних ресурсів[27]

Архітектурні споруди, як об'єкти споглядання, переходять до рангу туристичних ресурсів у разі їх унікальності та культурної значимості. Головну роль при цьому відіграє обсяг семантичної інформації, сконцентрованої в об'єкті, його естетична і науково-пізнавальна цінність. Важливим моментом також є рівень подієвості, який дозволяє залучати кілька історико-культурних пластів і перетворювати архітектурні комплекси на вузлові пункти при організації екскурсій та інших видів рекреаційної і туристичної діяльності.

За функціональним призначенням архітектурні споруди, нині залучені до рекреаційно-туристичної діяльності, поділяються на громадські, сакральні, або культові, фортифікаційні, технічні. Вони є основою для організації спеціальних турів, присвячених ознайомленню із окремими сторонами матеріальної культури територіальних громад і цивілізаційних масивів.

На практиці архітектурні споруди із високим рівнем атрактивності досить часто мають подвійне використання. У них розміщуються музеї, готелі, ресторани тощо. У багатьох випадках архітектурні атракції використовуються за прямим призначенням, особливо це стосується сакральних споруд.

Археологічні ресурси відносно зрідка стають визначальним чинником формування туристичних комплексів чи спеціалізованих рекреаційних систем. Але знахідки археологів, зібрані в одному місці, формують музейні експозиції і стають привабливими для сотень тисяч туристів. Таку ж притягальну силу мають і місця, де були зроблені унікальні археологічні відкриття, які проливають світло на історію людства та цивілізацій, здатні викликати в людини певні почуття та переживання.

Своєрідним путівником туристичними ресурсами світу є перелік видатних культурних та природних об'єктів, що становлять надбання усього людства і перераховані у відповідному списку, складеному під егідою

ЮНЕСКО, який носить назву "Світова спадщина ЮНЕСКО" (World Heritage).

Статус об'єкту Світової спадщини дає певні переваги і накладає обов'язки з їх охорони:

- підвищує престиж територій і керуючих ними установ;
- додаткові гарантії збереження і цілісності унікальних природних і культурних комплексів;
- сприяє популяризації включених до списку об'єктів і розвитку альтернативних видів природокористування, у першу чергу, туризму, особливо екологічного;
- забезпечує пріоритетність у залученні фінансових коштів для підтримки об'єктів світової культурної і природної спадщини;
- сприяє організації моніторингу і контролю за станом збереження природних і культурних об'єктів.

Головна мета списку Світової спадщини - зробити відомими і захистити об'єкти, які є унікальними у своєму роді. Для цього, та через прагнення до об'єктивності, були складені оціночні критерії. На початку формування переліку (з 1978 року) існували тільки критерії для об'єктів культурної спадщини - цей список налічував шість пунктів. Потім для відновлення рівноваги між різними регіонами і країнами світу з'явилися природні об'єкти і для них було розроблено перелік критеріїв із чотирьох пунктів. І, нарешті, у 2005 році, всі ці критерії були зведені воедино, і тепер кожен об'єкт Світової спадщини має в своєму описі хоч би один з них. Номери критеріїв, зазвичай, позначаються римськими числами, написаними маленькими буквами.[32]

Культурні критерії:

1. Об'єкт є шедевром людського творчого генія.
2. Об'єкт свідчить про значний взаємовплив людських цінностей у даний період часу або в певному культурному просторі, в архітектурі або в технологіях, у монументальному мистецтві, у плануванні міст або створенні ландшафтів.

3. Об'єкт є унікальним або, принаймні, винятковим для культурної традиції або цивілізації, яка існує до цих пір або вже зникла.
4. Об'єкт є видатним прикладом конструкції, архітектурного або технологічного ансамблю чи ландшафту, що ілюструє значущий період людської історії.
5. Об'єкт є видатним прикладом людської традиційної споруди, з традиційним використанням землі або моря, будучи зразком культури (або культур) або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо якщо вона стає вразливою через сильний вплив безповоротних змін.
6. Об'єкт безпосередньо або матеріально пов'язаний із подіями або існуючими традиціями, з ідеями, віруваннями, з художніми або літературними творами і має виняткову світову важливість (на думку експертів ЮНЕСКО цей критерій повинен переважно використовуватися разом з яким-небудь ще критерієм або критеріями).

Природні критерії:

1. Об'єкт є природним феноменом або простором виняткової природної краси й естетичної важливості.
2. Об'єкт є видатним зразком головних етапів геологічної історії Землі, зокрема, пам'яткою минулого, символом геологічних процесів, що відбуваються при розвитку рельєфу, має знакові геоморфологічні чи фізико-географічні особливості.
3. Об'єкт є видатним зразком екологічних або біологічних процесів, що відбуваються в еволюції і розвитку тваринного світу, берегових і морських екосистем та рослинних і тваринних екосистем.
4. Об'єкт включає найбільш важливе або значне природне місце існування біологічних видів і придатне для збереження в його межах біологічного різноманіття, зокрема зникаючих видів, має виняткову світову цінність з погляду науки і охорони навколишнього середовища.

Станом на січень 2010 р. до списку світової спадщини ЮНЕСКО включено 890 об'єкт із 148 країн які нерівномірно розподілені регіонами світу - половина із них розташована в Європі і Північній Америці і понад 20% - в Азії (табл. 1.1). Ще близько 180 об'єктів чекають на рішення щодо включення до списку.

Таблиця 1.1.

Розподіл об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО за регіонами світу[31]

Регіон ЮНЕСКО	Культурний тип	Природний тип	Змішаний тип	Всього	%
Африка	42	33	3	78	9%
Арабські країни	60	4	1	65	7%
Азія і Тихоокеансь	129	48	9	186	21%
Європа і Північна Америка	375	56	9	440	49%
Латинська Америка і Вест-Індія	83	35	3	121	14%
Загалом	689	176	25	890	100%

У структурі Світової спадщини ЮНЕСКО переважають культурні об'єкти, їх частка досягає майже 80 %, трохи менше 20 % - питома вага природних об'єктів. Половина із них розташована у країнах Європи та Північної Америки. Серед них лише кілька українських: історичний центр Львова, столичні пам'ятки Софія Київська та Києво-Печерська Лавра, українська ділянка геодезичної дуги Струве та незаймані букові ліси Карпат. Країнами-лідерами за кількістю світових культурних і природних атракцій є Італія (43 об'єкти), Іспанія (40), Китай (37), Франція і Німеччина (по 33

об'єкти у кожній). Держави, на території яких розташовані об'єкти світової спадщини, беруть на себе зобов'язання з їх збереження.

1.1.3. Подієві туристичні ресурси

Подія, видовище із давніх часів є потужним спонукальним чинником до подорожі. Олімпійські змагання у Давній Греції кликали в дорогу десятки тисяч охочих з усього Середземномор'я, сучасні Олімпійські Ігри збирають сотні тисяч вболівальників із усього світу. Сонячне затемнення раніше викликало паніку, виверження вулкану - страх, а нині ці природні явища і стихійні лиха набули здатності приваблювати до місць, де вони відбуваються любителів гострих відчуттів. Туристична індустрія ж здавна навчилася використовувати людську цікавість і перетворювати її на прибуток.

Першим "туроператором", який використав грізне природне явище - всесвітній потоп - для організації подорожі був біблійний Ной. Звичайно, у даному твердженні є частина присмішки і свідомого перебільшення. Але, відкинувши конкретне подієве тло, на фоні якого відбувається плавання Ноя, слід визнати, що Біблія пропонує механізм, технологію використання події з метою подорожі.

Сучасний масовий туризм має свого "Ноя" - англійця Томаса Кука, який починав свою кар'єру із написання статей до баптистського журналу, а в подальшому зумів перетворити людську цікавість, насамперед, до події на організований туризм. У 1841 р. Томас Кук винайняв потяг і відвіз на ньому 570 "друзів тверезого способу життя" із Лейстера до Лафборо на кварталний з'їзд "Асоціації непитущих південних графств центральної Англії". Із того часу подія і явище, які "обіцяють" видовище, посіли чільне місце у переліку голо-вних спонукальних мотивів до подорожі. Людська цікавість і отримання нових вражень - невичерпне джерело, із якого організатори туристичної справи черпають свою наснагу і прибуток.

Подієві ресурси належать до динамічних чинників формування туристичних потоків, оскільки включають мотиваційні передумови подорожі

до місця, де відбувається подія чи явище. Спортивні змагання, культурно-мистецькі заходи, політичні акції, унікальні природні явища - далеко не повний перелік подій, які спонукають людину до мандрівки. Подієві ресурси охоплюють найбільш суттєві прояви сучасного суспільного буття із його модою на глобалізацію, екологію, активний і здоровий спосіб життя, переконаннями й уявленнями про стиль і стереотип поведінки людини у соціумі, включають його пропаганду та механізми реалізації. Необхідно зазначити, що дана теза найбільшою мірою стосується частини світової спільноти, яку прийнято називати Західним світом.[26]

Даний вид ресурсів не підлягає традиційному кількісному вимізаходирюванню. Можна говорити лише про міру впливу подієвих ресурсів на створення туристичної інфраструктури, формування туристичних потоків, яка у нинішньому світі, насамперед, залежить від реклами події та піаракцій навколо неї. Це вказує на те, що "подія", яка використовується у туризмі величезною мірою залежить від суспільних вподобань, від моди й уяви про престижність заходу. Велике значення має постійність і періодичність проведення заходів

Окремі види подієвих ресурсів найбільш доцільно класифікувати за тематикою заходу: національні і релігійні свята, гастрономічні, музичні, театральні фестивалі, спортивні змагання, покази мод, карнавали, технічні салони і виставки, економічні форуми тощо (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Класифікація подієвих ресурсів за тематикою[31]

ВИД РЕСУРСІВ	ТЕМАТИКА	ПРИКЛАДИ ПОДІЇ
ГРОМАДСЬКІ	Гастрономічні фестивалі	Пивний фестиваль "Октоберфест" (Мюнхен, Німеччина), свято молодого вина Божоле Нуво (Франція), фестиваль морепродуктів на о. Гров (Іспанія), "Свято меду" (Мукачеве, Закарпаття)
	Фестивалі і	Виставка тюльпанів (Нідерланди),

	виставки квітів	фестиваль квітів у Челсі (Велика Британія), свято троянд (травень) і жасмину (серпень) у Грассі (Франція), фестиваль хризантем (Японія), фестиваль квітів (Таїланд), виставка квіткових експозицій на Співочому полі (Київ)
МИСТЕЦЬКІ	Музичні татейатральні фестивалі і конкурси	Музичний конкурс "Євробачення", фестиваль джазу в Монтре (Швейцарія), "Слов'янський базар" (Білорусь), "Нова хвиля" (Латвія), "Таврійські ігри" (Україна), Фестиваль художнього драматичного мистецтва (Франція)
	Кінофестивалі	Канський (Франція), Берлінський (Німеччина) кінофестивалі, кінофестиваль "Молодість" (Україна), "Кінотавр" (Росія)
	Фольклорні обряди, свята і фестивалі	Midsummer's Day (Велика Британія), фестиваль кельтської музики (Франція), фольклорний фестиваль у Шешорах (Україна)
СПОРТИВНІ	Спортивні змагання	Літні і зимові Олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи з футболу й інших видів спорту, спартакіади
	Ралі, перегони і регати	Перегони Формули-1, міжнародні автоперегони, напр. Париж – Дакар, регати: Vendee Globe, Volvo Ocean Race
	Спортивні фестивалі	"Лижний фестиваль" (Норвегія), "Перегони човнів" (Велика Британія)
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ	Театралізовані шоу	Шоу Lord of the Dance (Велика Британія), "Кіноспенія" (Франція), "Наше Різдво" (Україна)
	Карнавали	Карнавал в Новому Орлеані (США), Венеціанський карнавал Італія), карнавал в

		Ріо-де-Жанейро (Бразилія), карнавал в Мацатлані (Мексика)
	Національні фестивали і свята	Фестиваль Святого Патрика (Велика Британія, Ірландія), "Парад кохання" (Німеччина), весняні та осінні фестивали (Китай), Дівалі або "Фестиваль Вогнів" (Індія)
ЕКОНОМІЧНІ І ПОЛІТИЧНІ	Аукціони	Сотбі'с, Крісті'с (твори мистецтва, антикваріат, Велика Британія), NAFA (хутра, Канада), Гелос (твори мистецтва, Росія), FFS (хутра, Фінляндія), Flora Holand (квіти, Нідерланди)
	Покази мод	Тиждень високої моди в Парижі (Франція), Milano Moda Donna (Італія), Тижні моди Mercedes-Benz
	Ярмарки і виставки	"Райзен Гамбург" (туристичний ярмарок, Німеччина), Брюссельський міжнародний книжковий ярмарок (Бельгія)
	Автомобільні й авіаційні Салони	Детройтський (США), Франкфуртський (Німеччина), Лондонський (Велика Британія), Женевський (Швейцарія), Токійський (Японія) автосалони, авіасалон в Ле Бурже (Франція), авіасалон на о. Лангкави (Малайзія)
	Політичні й економічні форуми	Всесвітній економічний форум у Давосі (Швейцарія), Генеральна асамблея ООН, зустрічі світових лідерів
РЕЛІГІЙНІ	Релігійні свята, ходи і події	Сходження Благодатного вогню у переддень Воскресіння Христового (<u>Єрусалим</u>)

За аналогією із рівнями пізнавальної цінності суспільних туристичних ресурсів, виділяються подієві ресурси глобального, регіонального і місцевого

масштабів. До глобальних подій належать заходи, які спонукають до подорожі населення багатьох країн і поширюють свій вплив на увесь світ або його окремі частини (Олімпійські Ігри, чемпіонати світу і окремих світових регіонів із різних видів спорту, з'їзди, конференції, фестивалі світового масштабу); події регіонального рівня є визначальним мотивом для подорожі населення країн у межах окремих частин світу (чемпіонати і фінальні частини чемпіонатів окремих регіонів світу із різних видів спорту, регіональні фестивалі, конференції, виставки, концерти тощо); події місцевого рівня спонукають до подорожі у межах країни або її окремої частини.

Як приклад використання події у якості туристичного ресурсу розглянемо історію проведення венеціанського карнавалу. Його витоками є давньоримські Сатурналії - щорічні свята на честь бога Сатурна. Перші документальні згадки про карнавал у Венеції належать до 1094 р. Із Венеції карнавали поширилися іншими містами Італії та країнами Європи і світу.

Протягом останніх десятиліть щороку для участі у карнавальних заходах до Венеції приїздить понад 0,5 млн туристів. Вони стають учасниками або свідками костюмованих святкових заходів, серед яких незмінними є театралізоване дійство, присвячене звільненню венеціанок із піратського полону і карнавальна хода. Обов'язковим атрибутом всіх учасників венеціанського карнавалу є маска.

Ще одним прикладом є карнавал у Ріо-де-Жанейро, який належить до найбільших світових свят. Мільйони туристів із різних куточків Бразилії і всього світу стають свідками незабутнього феєричного шоу, яке складається зі звуків, запальних ритмів, танців, буяння кольорів і практично безупинно триває 5 діб. Карнавал в Ріо-де-Жанейро, до якого готуються протягом року - невід'ємний атрибут бразильської культури.

Карнавал організовує Міністерство туризму спільно із Лігою шкіл самби. Кожна школа самби вибирає певну тему, відповідно до якої оформляє

рухомий майданчик і костюми учасників. Від кожної школи у карнавальній ході бере участь до кількох тисяч осіб.

Під час карнавалу, через різке зростання кількості туристів, виникає гостра нестача місць у готелях, зростають ціни на приватне орендоване житло. Значна кількість постійних мешканців міста на час святкових днів виїздить за його межі.[23]

Подія, як туристичний ресурс, має яскраво виражений мультиплікаційний ефект - вона "змушує" розвиватися різні сектори туристичної індустрії для ефективнішого використання власного потенціалу. Виразним прикладом є проведення в Україні і Польщі фінальної частини чемпіонату Європи з футболу у 2012 році.

Виконання затвердженої "Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу" надасть національній туристичній індустрії потужного імпульсу для прискореного розвитку. Серед запланованих завдань, які матимуть безпосередній вплив на туризм виділяються такі: реконструкція існуючих і будівництво нових готелів та інших закладів розміщення туристів на 36,5 тис. місць, із яких 15,5 тис. припадає на Київ; створення близько 50 туристично-інформаційних центрів та пунктів; розроблення 60 спеціальних туристичних маршрутів; створення національного туристичного Інтернет-порталу; видання національного туристичного путівника українською та основними європейськими мовами; ремонт і реставрація більше 100 будівель театрів, музеїв, споруд на території національних заповідників, парків культури і відпочинку, об'єктів архітектурної спадщини; виготовлення інформаційно-рекламної продукції основними європейськими мовами про Україну та області, на території яких проводитиметься фінальна частина чемпіонату, таких як буклети, каталоги, путівники, карти.

Не піддається оцінюванню надзвичайно сильний опосередкований вплив на розвиток туризму від реалізації інших пунктів даної програми, таких як будівництво, реконструкція та ремонт автомобільних доріг, аеропортів,

залізниць, облаштування державного кордону і митних переходів, випуск сувенірної продукції з національною символікою та багато іншого без чого неможливе проведення фінальною частини Євро-2012 і належне обслуговування сотень тисяч уболівальників і туристів. Реалізація хоча б частини з намічених програмою завдань, підніме туристичну індустрію країни на якісно вищий щабель розвитку.

В українській туристичній індустрії поступово формується культура відродження, створення, накопичення і використання подієвих ресурсів. Це впливає на формування тимчасових туристичних потоків та їх просторову організацію, урізноманітнює національний туристичний продукт, стимулює розвиток обслуговуючих супутніх виробництв. Прикладами є той же футбол, особливо за участі київського "Динамо", донецького "Шахтаря", харківського "Металіста" і збірної України, пісенні, художні і фольклорні фестивалі у Каховці, Гуляй Полі, Казантипі, Шешорах, Дубному, концерти "зірок" світового рівня, ярмарки, вернісажі, виставки, театралізовані шоу, конкурси на зразок "Україна має талант", "Суперзірка", "Х-фактор" тощо.

1.2. Принципи та методи оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів

Оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів є необхідною передумовою організації рекреаційно-туристичного господарства та планування перспектив його розвитку. На сучасному етапі не має єдиної універсальної методики оцінки РТР в комплексі (природні, історико-культурні, соціально-економічні ресурси). Це зумовлено складністю зведення до єдиного знаменника таких різних компонентів РТР. Але це не єдина проблема при оцінці РТР, існують також суперечності у поєднанні окремих компонентів одного виду РТР. Хоча спроби оцінки окремих видів РТР досить поширені у науковій літературі.

У географії рекреації і туризму склалися кілька основних підходів до оцінювання туристичних ресурсів:

1. психолого-естетична оцінка, коли аналізується характер емоційної дії природного чи культурного середовища на туристів, оцінюється атрактивність (привабливість) природних і культурно-історичних об'єктів;
2. технологічна оцінка, яка дозволяє визначати придатність ресурсів для організації певних видів туризму на даному етапі розвитку продуктивних сил, оцінити можливість формування туристичних комплексів і визначити обсяг потенційних затрат;
3. рентна або грошова оцінка, яка дозволяє визначати економічну ефективність використання природних ресурсів у туризмі у межах певних територій, регіонів, країн і порівнювати її з іншими формами господарського використання;
4. медико-біологічна або фізіологічна оцінка, при якій з'ясовується ступінь комфортності природного середовища для організації певних видів рекреаційно-туристичної діяльності й оцінюється ймовірність проявів метеотропних реакцій організму людини і розвитку метеопатії;
5. кадастрова оцінка, яка проводиться офіційними установами і містить систематизовані зведені відомості про території, призначені для організації туристичної діяльності, відпочинку і відновлення здоров'я людини. Кадастрова інформація доповнюється й іншими характеристиками, такими як оцінка ступенів складності маршрутів та їх доступністю для різних груп туристів, віддаленістю від головних промислових, транспортних, культурних центрів тощо;
6. бальна оцінка, яка застосовується у тих випадках, коли будь-яке явище чи ресурс не піддається точному виміру, але є потреба хоча б у приблизному його оцінюванні, а також тоді, коли немає потреби в точному вимірі явища.[7]

Туристичні ресурси – категорія історична, змінна в часі, оскільки переінакшення структури й обсягу рекреаційних потреб суспільства

призводить до залучення в рекреаційну і туристичну діяльність нових елементів природного і соціально-антропогенного характеру.

Кожен вид ресурсів оцінюється за допомогою оціночних критеріїв та певного методу. Максимальна кількість балів присвоюється рекреаційній зоні, яка, з урахуванням всіх оціночних критеріїв, є лідером за певним видом ресурсів. Розподіл балів для кожного з чотирьох видів природних туристичних ресурсів виглядає наступним чином. Максимальна кількість балів для бальнеологічних ресурсів 40, оскільки мінеральні лікувальні води є найціннішим видом рекреаційних ресурсів в області. Рекреаційній зоні, яка володіє найбільшою кількістю свердловин мінеральних вод, що використовуються присвоюється 30 балів, а бали для всіх наступних рекреаційних зон встановлювалися методом пропорції. Свердловини мінеральних вод, які в майбутньому можуть бути використані в туристично-рекреаційній сфері – додатково приносять 10 балів. Всі інші види ресурсів оцінюються за 20 бальною шкалою аналогічно.

Комплексна оцінка проведена з метою науково обґрунтованого освоєння територій та визначення рекреаційної місткості їх при складанні генеральних планів формування рекреаційних центрів. Позитивною рисою такого підходу є врахування багатьох природних та соціальних факторів, обґрунтування норм рекреаційної місткості в залежності від природних умов. Істотним недоліком оцінки РТР є охоплення занадто великих за площею територій без врахування внутрішньої територіальних відмінностей, що призводить у деяких випадках до схематизму і надмірного узагальнення.

До основних факторів, які визначають ступінь придатності території для потреб рекреації та туризму, належать: естетичні якості, доступність, забезпеченість водою, придатною для пиття, різноманітність факторів, які дозволяють використовувати територію для різних видів відпочинку. При цьому вважають, що оцінка естетичних якостей повинна бути різною для вододільних і долинних ландшафтів.

Л.А. Багорова, П.Д. Підгорецький виділяють три основні напрямки оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів:

- який визначає ступінь функціональної придатності ресурсів для санаторно-курортного лікування, відпочинку і туризму. Оцінка проводиться на основі природно-кліматичних, санітарно-гігієнічних, господарських та містобудівельних факторів;
- який характеризує ступінь емоційно-психологічної придатності ландшафту території і який сприяє лікувально-оздоровчому процесу. В цьому випадку оцінка проводиться на основі факторів виразності і натуральності ландшафту, співмірності побудови з природним середовищем, збереженості природи і т.д.;
- який визначає ступінь привабливості території для різних видів туризму та рекреації. В основу оцінки покладено оригінальність поєднання елементів природи, історико-художньої цінності пам'яток, науково-технічної новизни споруд і т. д.[25]

Підсумовуючи та узагальнюючи всі вищеперераховані методи оцінки РТР, можна сказати, що їх об'єднує те, що вони враховують тільки природні умови і є досить суб'єктивними, особливо при аранжуванні важливості факторів. Такий підхід до оцінки РТР умовно можна назвати географічним. Його цінність полягає в урахуванні природних умов рекреаційно-туристичних територій, які відіграють суттєву роль у задоволенні рекреаційних потреб.

Одним із головних етапів оцінки пов'язаний з об'єднанням покомпонентних балів окремих природних компонентів у сумарну бальну величину РТР, яку в розрізі районів пропонуємо обчислювати за формулою:

$$R_i = \sum_{i=1}^m r_i$$

де, R_i – сумарна оцінка РТР i -го району; m – кількість видів ресурсів; r_i – кількість балів, присвоєна i -му району.[16]

Найбільш поширені в Україні оцінки рекреаційного потенціалу у відсотках до інтегрального природного-ресурсного потенціалу країни або регіону, або відносно загальнодержавного індексу даного ресурсу, запропоновані В.П. Руденком. Ним також пропонується оцінювати територіальну диференціацію природно-рекреаційного потенціалу у балах в розрахунку на 1га території регіону.

Зазначимо, що оціночні критерії для кожного виду природного ресурсу були вибрані відповідно до специфіки даних ресурсів (табл.1.3.)

Таблиця 1.3.

Розподіл балів для оцінки РТР[34]

Вид ресурсу	Максимальна кількість балів
Лісові	100
Водні	100
Орографічні	100
Кліматичні	100
Об'єкти ПЗФ	100
Бальнеологічні	100
Спелеоресурси	20
РТР (R_{max})	620

Економічна оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів включає в себе два етапи. Перший етап – це інвентаризація та аналіз всіх рекреаційних ресурсів території, тобто природних та соціальних явищ і об'єктів, їх просторовий розподіл, якісні та кількісні характеристики. Другий етап – це якісна оцінка цих ресурсів, яка є необхідною умовою для їх економічної оцінки. Якісна оцінка розраховується в балах при цьому використовуються

кількісні параметри. Застосування запропонованої методики розрахунку бальної оцінки дає можливість оцінити потенціал кожної рекреаційної зони.

В майбутніх дослідженнях доцільно буде провести також SWOT- аналіз розвитку ТРК в кожній рекреаційній зоні, визначивши при цьому сильні та слабкі сторони, внутрішні та зовнішні можливості та обмеження розвитку туризму та рекреації.

Якісну оцінку пропонується проводити в балах, використовуючи при цьому кількісні характеристики. При оцінці туристично-рекреаційних ресурсів, аналізуються 2 блоки. Перший блок «природні туристичні ресурси» включає кліматичні умови, бальнеологічні, лісові, водні ресурси та природно-заповідний фонд. До другого блоку включені культурно-історичні ресурси.

Окремі аспекти економічної оцінки рекреаційних ресурсів розглядалися у дослідженнях П.В. Жука. Так, ним запропоновані методичні прийоми економічної оцінки природного рекреаційного потенціалу окремих родовищ ресурсів або рекреаційних зон з використанням натуральних і вартісних показників і подальше сумування результатів оцінки ресурсів за галузевими групами для виявлення потенціалу окремих галузей рекреації та інтегрального рекреаційного потенціалу регіону. При цьому перехід від натуральних показників до вартісних пропонується здійснювати за допомогою формули

$$P_{ci} = \sum_{i=1}^m P_{ni} \times E_i$$

Де, P_{ci} – оцінка природного ресурсного потенціалу i -ї субгалузі рекреації у вартісному вираженні; P_{ni} – оцінка природного ресурсного потенціалу i -ї підгалузі рекреації в натуральному вираженні (осіб/рік); E_i – грошове вираження питомого соціально-економічного ефекту послуг, які надаються i -ю субгалуззю з ресурсами i -ї галузевої групи.[16]

1.3 Поняття рекреаційної місткості території

Норми рекреаційного навантаження є первинною базою для визначення природної-рекреаційної місткості територій.

Рекреаційне навантаження – це допустима кількість рекреантів (туристів) на одиницю площі, які одночасно можуть перебувати на даній території, після її пристосування до рекреаційних (туристичних) потреб, що в свою чергу не викликати негативних наслідків у природному середовищі.

Показник рекреаційного навантаження залежить від особливостей ландшафтної будови і функціональної спрямованості рекреаційного використання території.

На сучасному етапі виділяють п'ять типів рекреаційного навантаження: екстенсивні, оптимальні, допустимі, критичні, катастрофічні.[6]

Найбільш суперечливе визначення граничнодопустимих навантажень, що визначається максимальною кількістю рекреантів, яка не призводить до дегресії природного середовища. Як вважає В.С. Преображенський, стійкістю природного середовища проти рекреаційних навантажень є здатність протидіяти цим навантаженням до певної межі, за якою відбувається втрата його здатності до самовідновлення. Запропоновано розрізняти:

- загальне навантаження (за весь час існування територіально рекреаційної системи);
- стадійне навантаження (час від кінця попередньої стадії і завантаженість);
- одночасне навантаження в певний момент часу (день, місяць, рік).

Тоді допустиме навантаження протягом моменту часу визначається за формулою

$$N_t = n_t \times T_t,$$

де N_t – допустиме навантаження протягом моменту часу;

n_t – одночасне навантаження за одиницю часу на одиницю площі;

T_t – період рекреаційного використання природного комплексу.[16]

Визначення норм рекреаційного навантаження залежать в основному від природних ландшафтів і сезону. Окрім того, існує багато методик визначення рекреаційного навантаження, хоча жодна з них не має нормативного спрямування, а лише – рекомендаційного характеру, що в подальшому призводить до певних суперечностей.

У загальній системі оцінок найбільший вплив рекреаційно-туристичного навантаження мають приморські природні комплекси, найменший – низовинні. Рекреаційне навантаження влітку вище, ніж узимку. Для різних природних комплексів рекреаційне навантаження зимою коливається від 20% для приморських до 80% для гірських територій відносно літнього періоду, що пов'язано зі специфікою РТ діяльності у різні сезони року. Щодо цього всі науковці як в Україні, так і за кордоном одностайні. Але самі норми рекреаційного навантаження суттєво відрізняються.

Завищені показники рекреаційного навантаження, які наводить Н.С. Казанська для різних видів рівнинних ландшафтів (200-1800 осіб/км²)

У світовій практиці рекреаційно-туристичного використання природних комплексів спостерігаються великі відмінності в розроблених нормативах. Загальноприйнятою вважається для довготривалого відпочинку норма від 4 до 18 осіб/га, або 400-1800 осіб/км².

Дані щодо рекреаційно-туристичного освоєння території США показують, що їхні нормативи застосовуються на всій території країни без спричинення деградації. Так, у приміських зонах відпочинку, на ігрових майданчиках, стежках для пішохідного туризму, стежках для верхової їзди виділяється 80м² на одну людину; пляжах – 18,5м²; на майданчиках для пікніків – 100м².

Доцільно також зазначити, що в Польщі (територія якої в геоморфологічному відношенні подібна до України) фактична концентрація туристів у рекреаційно-туристичних місцевостях коливається від 50 до 500

осіб/км². Подібні нормативи прийняті в Чехії, Словаччині, Угорщині, Німеччині, Румунії та інших країнах.[32]

У вітчизняних дослідженнях на початку 80-х років було визначено рекреаційне навантаження для окремих національних парків СРСР. Воно коливається від 40 осіб/км² для Байкальського, 140 – Литовського, 170 – Швацького, 200 – Карпатського національних парків.

Виходячи зі світової практики, для території України вченими інституту регіональних досліджень НАН України розроблені та адаптовані нормативи рекреаційного навантаження на природні комплекси.

Таблиця 1.4.

Нормативні показники рекреаційного навантаження на природні комплекси[34]

Природні комплекси	Нормативи рекреаційного навантаження, осіб/км ²					
	Літо			Зима		
	min	max	середнє	min	max	середнє
Приморські	300	500	400	60	100	80
Озерні	80	150	115	16	45	30
Річкові	50	80	65	16	24	20
Низовинні	80	120	100	30	50	40
Горбогірні,	100	150	125	40	60	50
Гірські	110	200	155	60	160	110

Вище наведені нормативи дають загальне уявлення про норми природного рекреаційного навантаження. Локалізовані показники для кожної окремо взятої території визначаються на місці з урахуванням конкретних природних умов. Екологічна проблематика РТ діяльності суперечлива за своєю суттю. Адже, з одного боку, суспільство робить все, щоб пристосувати природні умови та ресурси до стандартів рекреаційно-туристичного сервісу, з іншого - ми охороняємо природу від туристів. Не обслуговуючи попит значної кількості відпочиваючих, територія стає нерентабельною з точки зору своєї основної функції. Результатом є деградація в цілому та економічна її депресія зокрема.

Одним зі шляхів розв'язання суперечності між потребою задоволення зростаючих рекреаційно-туристичних потреб населення та необхідністю збереження найбільш цінних природно-територіальних комплексів є визначення рекреаційної місткості території - це загальна кількість осіб, які можуть одночасно перебувати на даній території, не завдаючи шкоди природному середовищу. Існують також інші визначення цього поняття. Місткість території, зокрема, визначається як:

- максимальна здатність території приймати рекреаційне навантаження (Швихтенберг);
- сукупне рекреаційне навантаження всіх лісових ділянок території, що вивчаються, яке приводить їх до певної стадії рекреаційної дегресії (Генсирук);
- розмір здатності привабливої для відпочинку території забезпечувати деякій кількості рекреантів психофізіологічний комфорт і спортивно-оздоровчу діяльність без деградації природного середовища (Реймерс).

При надмірному тривалому рекреаційному навантаженні, незважаючи на те, що РТ діяльності є одним із найбільш екологічно безпечних видів господарства, природне середовище зазнає серйозних змін.

На сьогодні виділяють п'ять основних видів рекреаційно-туристичної місткості території: психофізіологічна, економічна, екологічна, потенційна, технологічна. У науковій літературі зустрічаються також поняття допустимої та оптимальної рекреаційної місткості.

Психофізіологічна місткість території характеризується можливістю одночасного проведення на певній площі будь-яких рекреаційно-туристичних занять певною кількістю людей без порушення психофізичних та гігієнічних умов.[28]

Економічна – використання природних ресурсів у рекреації та туризмі в порівнянні з імовірним використанням їх в інших галузях народного господарства.

Розрахунок екологічної рекреаційної місткості проводиться за формулою

$$E_i = \sum n_i \times S_i$$

де E_i – екологічна місткість території, люд./дн.;

n_i – максимальне значення навантажень, які приводять природні комплекси i -го класу стійкості відповідно до 1-ї або 2-ї стадій дегресії, люд./дн. га;

S_i -площа природного комплексу i -го класу стійкості до рекреаційного навантаження, га.[6]

Залежно від функціонального зонування території, наявності площ, де РТД обмежується господарськими, адміністративними та іншими факторами, екологічна місткість шляхом уведення відповідних коригуючих коефіцієнтів зменшується. З урахуванням цих коефіцієнтів визначається потенційна рекреаційна місткість території за формулою

$$E_n = E_e(K_{on}K_{л2}K_{\partial}K_c)$$

де E_n – потенційна рекреаційна місткість, люд./дн.; E_e – екологічна рекреаційна місткість, люд./дн.; K_{on} – понижуючий коефіцієнт при наявності природоохоронних об'єктів; $K_{л2}$ – понижуючий коефіцієнт при наявності

лісогосподарських об'єктів цільового призначення (розсадники, плантації, лісонасіннєві ділянки); K_δ – понижуючий коефіцієнт при наявності ділянок, використання яких для рекреації практично неможливе (пустелі, болота, важко прохідні чагарники); K_c – понижуючий коефіцієнт при наявності кар'єрів із вибуховим способом добування сировини, підприємств зі шкідливими викидами, відстійників, міських звалищ.[16]

Допустиму рекреаційну місткість визначають за формулою

$$E_y^p = \sum_{u=1}^u N_i \times S_i$$

де, E_y^p – допустима рекреаційна місткість, люд./дн.; N_i – допустиме рекреаційне навантаження на i -ту зону, яке призводить до 2-ї стадії депресії люд./дн. на га; S_i – площа i -ї ділянки в системі навантажень, га.[16]

Оптимальну рекреаційну місткість визначають за формулою

$$B_{ik} = \frac{E \times C_i}{D}$$

де B_{ik} – оптимальна місткість k -го району в i -й період, люд./дн.; E – оптимальна місткість території визначена як максимальна з урахуванням геоморфологічних особливостей території, люд./дн.; C_i – тривалість i -го періоду, днів; D – середня тривалість перебування рекреанта в рекреаційно-туристичному районі, днів.[16]

Найвдалішим методичним підходом до визначення рекреаційної місткості території є обчислення саме технологічної оцінки місткості, яка визначається для кожного сезону окремо за формулою

$$V_i = \frac{N_i \times S_i \times C}{D_i}$$

де V_i – рекреаційна місткість i -ї території, осіб;

N_i – норма рекреаційного навантаження на i -ту територію, осіб/км²;

S_i – площа i -ї рекреаційної території, км²

C – тривалість рекреаційного періоду, днів;

D_i – середня тривалість перебування туристів на i –й території, днів.

Рекреаційна місткість, як оптимальна величина, фактично ототожнює та відображає як запаси рекреаційно-туристичних ресурсів, так і ступінь розвитку необхідної МТБ, інфраструктури і транспортного сполучення.[6]

Висновки до розділу 1

У структурі туристичних ресурсів виділяють кілька складових: природну, соціально-культурну або суспільну, технологічну і подієву, які, у свою чергу, розділяються на ряд компонентів, що мають свою будову. Природні та суспільні ресурси формують групу "матеріальні туристичні ресурси", подієві і більшість технологічних (інформаційні, рекламні та інноваційні) об'єднуються у групу "нематеріальні туристичні ресурси".

Серед природних туристичних ресурсів найбільше значення для індустрії туризму та рекреаційної діяльності мають кліматотерапевтичні, водні, бальнеологічні і ландшафтні складові, які доцільно об'єднувати у клас ресурсів першого порядку. Ця група ресурсів має безпосередній вплив на розвиток рекреаційного і туристичного процесів.

Усе розмаїття суспільних туристичних ресурсів доцільно об'єднувати у кілька груп: археологічні, архітектурні, науково-пізнавальні й інші, які, у свою чергу, можуть членуватися на окремі підгрупи. Наприклад, серед архітектурних виділяються громадські, сакральні, фортифікаційні тощо.

Подієві ресурси належать до динамічних чинників формування туристичних потоків, оскільки включають мотиваційні передумови подорожі до місця, де відбувається подія чи явище. Окремі види подієвих ресурсів найбільш доцільно класифікувати за тематикою заходу: національні і релігійні свята, гастрономічні, музичні, театральні фестивалі, спортивні змагання, покази мод, карнавали, технічні салони і виставки, економічні форуми тощо.

Розділ 2. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Природні ресурси

Чернівецька область України – унікальний край. в якому поєднанні історична доля Північної Буковини та частини Бессарабії. Утворена область 7 серпня 1940 року. Розташований на перехресті магістральних шляхів Центральної, Південної та Східної Європи, цей клаптик української землі, в силу свого геополітичного становища тривалий час перебував у складі інших держав.

Географічне розташування Буковини практично збігається з сучасною територією Чернівецької області, яка знаходиться на південному заході України і розташована в трьох природно-географічних зонах: лісостеповій, яка займає Прутсько-Дністровське межиріччя, передгірській, розташованій між Карпатами та річкою Прут і гірській, яка охоплює Буковинські Карпати.[28]

Природо-ресурсний потенціал території є необхідним чинником у розвитку регіону. Природо-ресурсний потенціал Чернівецької області у промілі від загальнодержавного становить: мінеральних ресурсів – 0,658, земельних – 6,354, лісових – 1,596, водних – 2,324, фауністичних – 0,027, природних рекреаційних – 1,44. Детальніше, по адміністративних областях, наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 2.1. [24]

Райони	Потенціал ресурсів, % від загальнодержавного						
	Мінеральних	Водних	Земельних	Лісових	Фауністичних	Природно-рекреаційних	Інтегральний (сумарний)
Вижницький	0,027	0,326	0,258	0,369	0,001	0,104	1,085
Герцаївський	0,002	0,09	0,336	0,053	–	0,28	0,761
Глибоцький	0,002	0,162	0,369	0,119	0,001	0,302	0,995
Заставнівський	0,146	0,171	0,763	0,044	0,004	0,071	0,199
Кельменецький	0,044	0,074	0,805	0,03	0,004	0,049	0,003
Кіцманський	0,014	0,068	0,749	0,044	0,013	0,062	0,95

Новоселицький	0,013	0,077	1,053	0,013	0,003	0,256	1,415
Путильський	–	0,747	0,9	0,329	–	0,9	1,256
Сокирянський	0,371	0,077	0,824	0,08	0,002	0,062	1,416
Сторожинецький	0,006	0,391	0,433	0,398	0,001	0,101	1,33
Хотинський	0,013	0,106	0,633	0,1	0,001	0,67	0,92
м. Чернівці	0,02	0,035	0,041	0,017	–	0,3	0,413
По області всього	0,658	2,324	6,354	1,596	0,027	1,744	12,703

Кліматичні ресурси

Клімат на Буковині помірно-континентальний. Літо тепле і вологе. Зима помірно холодна. Пересічна температура січня на рівнині -5°C , в передгір'ях $-5,5^{\circ}$, в горах $-6-7^{\circ}$, липня відповідно від $+19$ до $+20^{\circ}$, від $+17$ до $+19^{\circ}$ і від $+12$ до $+16^{\circ}$. Абсолютний максимум $+35^{\circ}$, абсолютний мінімум -35° . Опадів на рівнині 600-650 мм (на крайньому північному сході – 550-500 мм і менше), в передгір'ях – 650-800 мм, в горах – 800-1200 мм і більше на рік. Максимум опадів – влітку, часто у вигляді злив. Вегетаційний період на рівнинній частині 216 днів, у передгір'ях – 210-215, в горах – 136-152 дні. Такі кліматичні умови є сприятливими для відпочинку туристів протягом всього року і придатні для розвитку як зимових (гірськолижний та лижний спорт), так і літніх (гірський, пішохідний, велотуризм та ін.) видів туризму.[28]

Ландшафтні ресурси

Південно-західна частина Чернівецької області зайнята Українськими Карпатами, які в межах області складаються з ряду паралельних хребтів (висотою 800-1400 м, максимальна висота – г. Яровець, 1574 м), розділених широкими поздовжніми долинами.

На північний схід від Карпат простягаються передгір'я, що мають погорбований рельєф (максимальна висота – г. Цецино, 537 м). Прут-Дністровське межиріччя, в середній частині якого лежить Хотинська височина (найвища точка – г. Берда, 515 м), являє собою рівнину, що має пересічні висоти 200-300 м.

Таким чином, ландшафтну неповторність Буковини складає поєднання трьох типів ландшафтів: гірського, передгірського та рівнинного. Мальовничими є також ландшафти річкових долин, які приваблюють численних туристів.[24]

Водні ресурси

Головними водними артеріями Буковини є Дністер, Прут, Черемош та Серет. Вони беруть початок високо в горах, мають швидку течію, глибокі долини. Такі річки придатні для водних видів туризму, зокрема, сплавляння на байдарках і каное, риболовлі, рекреації тощо.

Надра Чернівецької області багаті на мінеральні води, поширення яких пов'язане з певними структурно-гідрогеологічними зонами. Розсоли хлоридно-натрієвого типу поширені у нижньоміоценових відкладах внутрішньої зони Передкарпатського прогину з мінералізацією від 10 до 200-300 г/куб. дм. Наявні на теренах області води сульфатно-сірководневого типу, залізисті мінеральні води з підвищеним вмістом біологічно активного двовалентного заліза, джерела сульфатно-хлоридно-натрієвих, сульфатно-кальцієво-натрієвих і гідрокарбонатно-натрієвих вод.

Традиція використання мінеральних вод на Буковині сягає глибин тисячоліть. Ще давні слов'яни виварювали і продавали харчову сіль з ропи джерел "Черешенька" та "Вижниця", мінералізація яких становить 350-400 г/л. Водою з унікального джерела "Лужки" (таких усього три в Європі) лікували захворювання органів травлення та гемофілію. При загальній низькій мінералізації 0,6 г/л у ній містяться понад 20 терапевтично активних іонів різних мікроелементів з переважанням іонів заліза та алюмінію. Природна кислотність їх становить 3-3,5. При вживанні цієї води підвищується апетит і покращується обмін речовин в організмі. В останні роки виявлено ще два джерела лікувально-столових вод типу "Нафтуся", промислове освоєння яких уже розпочалося.[10]

Бальнеологічні ресурси

На території Чернівецької області представлені шістьма основними типами мінеральних вод. Це - гідрокарбонатні, хлоридні, сульфатні, води складного іонного вмісту, залізисті і сірководневі.

Лікувальні грязі території дослідження належать до двох класів: неорганічних та торф'яних. Найперспективніші родовища означеного виду ресурсу розташовані в районі селища Глибока, сіл Костинці та Черешенька.

Лікувальні грязі Чернівецької області:

1). *Неорганічні грязі смт. Глибокої.* За 800 м від районної лікарні в селищі Глибока знаходиться грязьове джерело, що має однойменну назву. Грязь цього джерела має хорошу в'язкість і високу пластичність. Її структура – це дуже мілкі дисперсні частинки. Після аплікації на тіло хворого переходить близько 43% води, що міститься у вологій грязі. За висновками Центрального інституту курортології і фізіотерапії [14] неорганічна грязь цього джерела має всі необхідні якості для застосування її з лікувальною метою при ревматичному захворюванні органів опорно-рухового апарату, шкіри. тощо. Джерело практично не вичерпне – товщина грязьового горизонту приблизно 130 м, що залягає на глибині біля 2 – 3 м.

Цінним є поєднання грязьового джерела з джерелом (свердловиною) мінеральної води гідрокарбонатно-натрієвого типу. Це розкриває можливості для розвитку тут бальнеогрязьового санаторію для лікування органів опорно-рухового апарату, нервової системи, гінекологічних, судинних, урологічних шкіряних та інших захворювань [13].

2) *Неорганічні грязі с. Каплівка.* Грязі, родовище яких знаходиться в урочищі Кадуб (Солончаки) в селі Каплівка, Хотинського р-ну, характеризуються такими самими якостями та властивостями, що й родовище “Глибока” і можуть також використовуватися з лікувальною метою вище згаданих хвороб. На його основі можливо розвивати санаторно-курортні заклади [14].

Грунтово-рослинні та фауністичні

Основним багатством Чернівецької області є рослинність, передусім ліси. Це насамперед, ділянки корінних високопродуктивних букових та буково-ялицевих насаджень. У деревостані нерідко можна зустріти домішки явора, смереки, дуба червоного. У травостої переважають зеленчук, переліска багаторічна, маренка запашна, підлісник європейський та інші.

Різноманітність екологічних умов, наявність вертикальної поясності, різні типи ландшафтів, кліматичні умови сприяли формуванню досить багатой флори рослин, яких нараховується на Буковині понад 1500 видів.

Важливе значення в розвитку туризму області мають ліси, які відіграють рекреаційну роль. Лісом вкриті гірська та передгірська частини області. Загальна площа лісів складає 258 тис. га, в тому числі покрита лісом - 236,8 тис. га (91,8%). Породний склад лісів досить різноманітний: переважають хвойні (49,5%) і листяні (46,2%) насадження. Основними лісоутворюючими породами є ялина, бук, ялиця, дуб, граб, ясень, береза та інші. В передгір'ях ростуть ліси з бука, граба, явора; на полонинах – субальпійська рослинність. Рівнинна частина області має окультурений характер. У невеликих гаях ростуть граб, дуб, клен, липа; подекуди є трав'яниста степова рослинність.

З тварин, переважно в Покутсько-Буковинських Карпатах, водяться олень звичайний, козуля, дика свиня, кіт лісовий, куниця лісова, вовк, білка, глухар, рябчик, слуква, а крім того, тхір звичайний, заєць сірий, ховрах європейський, хом'як, пацюк, дрібні мишовидні гризуни, лисиця, тхір степовий, кулики, качки, куріпка, а також жайворонки, воронові, горобцеподібні та ін. У річках – дунайський лосось, форель, марена та інша риба.[29]

Природно-антропогенні ресурси

В Чернівецькій області станом на 01. 07. 2023 р. До земель рекреаційного призначення віднесено 80,1 га, з них у державній власності-53,6 га, на яких розміщено 14 об'єктів рекреації та 3,3 га – у приватній власності (4 об'єкти).

У області наявні 252 території та об'єкти природно-заповідного фонду, зокрема Національний природний парк «Вижницький», 7 заказників державного значення, 8 пам'яток природи, ботанічний сад і дендропарк

Чернівецького державного університету, Сторожинецький дендропарк, 9 заказників, 136 пам'яток природи, 40 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 39 заповідних урочищ місцевого значення.[31]

2.2. Суспільні ресурси

Туристичний потенціал Буковини формується також за рахунок історичних та архітектурних пам'ятників, релігійних споруд, пам'яток культури і мистецтва, наявності традиційних народних промислів та ремесел. Найбільший інтерес викликає обласний центр, що має достатній потенціал для розвитку ділового (конференції, семінари) та культурного туризму. [24]

Місто Чернівці, обласний центр Чернівецької області, вперше згадується 1408 року. Воно багате на історичні пам'ятки та визначні місця. З середини XIX століття до початку XX було збудовано багато архітектурних пам'ятників, що принесли славу місту: ратуша (1848); приміщення поштамту (1855); Вірменська церква (1875); Єврейська синагога (1877); драматичний театр (1905); палац правосуддя (1906); приміщення залізничного вокзалу (1908).

Найчарівнішою коштовністю в скарбі, яким є архітектурні споруди старих Чернівців, по праву вважається витвір мистецтва відомого чеського архітектора Йозефа Главки – колишня резиденція буковинських митрополитів. Захоплення викликає веселкове сяяння черепиці її дахів, вигравання сонця на куполах, дивовижне поєднання суворості фортечно-зубчатих стін з вишуканою легкістю і ажурністю кованих ґрат. У цій дивовижній за своєю красою споруді вбачаються візерунки української вишивки, гуцульської писанки, буковинського килима, легко вловлюються елементи різних архітектурних стилів, які створюють органічну цілісність споруди.

За винятком окремих будівель XV-XVII століття основну історичну та естетичну цінність являють собою архітектурні елементи забудови центральної

частини міста. В першу чергу це споруди колишніх адміністративних і частково також житлових будинків, збудованих в Чернівцях на зламі XIX-XX століть та у міжвоєнний період. Основними архітектурними стилями є: віденська сецесія та неокласицизм, доповнені елементами бароко, пізньої готики, фрагментами традиційної молдавської, угорської архітектури, романсько-візантійського стилю, а також кубізм.

Найбільш яскравими зразками чернівецьких архітектурних стилів є будівлі обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської (1905 р.), Чернівецького національного університету (колишня резиденція Буковинських митрополитів 1882 р.), Чернівецького обласного художнього музею (колишня Буковинська ощадкаса 1900 р.), обласної державної адміністрації (колишній Палац юстиції 1906 р.), Чернівецького міського палацу культури (колишній єврейський національний дім 1908 р.), житлового будинку на вул. О. Кобилянської, 53 (колишній німецький національний дім), залізничного вокзалу (1908 р.) та багато інших.

Місто Чернівці має багато визначних місць, пов'язаних з конкретними подіями, а також з життям і діяльністю конкретних осіб, які стали надбанням європейської, а також світової історії і культури. Наприклад, в 1908 році Чернівці стали місцем проведення першої світової конференції єврейської мови ідиш (приміщення колишнього єврейського національного дому). 3 листопада 1918 року в Чернівцях (площа Театральна) відбулося так зване Буковинське народне віче, під час якого депутати українського населення Буковини висловились за приєднання Північної Буковини до Української Народної Республіки. У місті в різні роки проживали і творили такі видатні постаті, як Іван Франко, Сидір Воробкевич, Осип Маковей, Юрій Федькович, Ольга Кобилянська, Степан Смальстоцький, Володимир Івасюк, Міхай Емінеску, Арон Пумнул, Чіпріян Порумбеску, Карл Еміль Францос, Пауль Целан, Роза Ауслендер, Елізер Штейнберг, Йозеф Шмідт, Сіді Таль, Євген Ерліх, Раймунд Фрідріх Кайндль, Натан Бірнбаум, Георг Дроздовський, Грегор фон Реццорі та багато інших.[23]

Неабиякий інтерес для туристів можуть представляти залишки родинної резиденції духовного лідера євреїв - хасидів Ізраеля Фрідманна у Садгорі.

На окрему увагу туристів заслуговують чернівецькі некрополі на вулиці Зеленій та у Садгорі.

Одним з найстародавніших міст Буковини є м. Хотин, що в X-XI ст. входив до складу Київської Русі. Його стара частина має садибну забудову, вузькі й криві вулиці, а нова, заснована наприкінці XIX ст. – квартальну забудову і прямокутну мережу вулиць. В Хотині зберігся замок-фортеця (кінець XIII-XV ст., прибудови XVI-XVIII ст.).

Місто Сторожинець вперше згадується 1448 року як сторожовий пункт.

2.3 Подієві ресурси

Буковина, що займає територію сучасних Чернівців, один із небагатьох країв де шанобливо цінують свою історію та традиції, і який прагне не тільки й надалі їх пам'ятати але й поділитися зі всім світом. Саме через це на Чернівецькій області проводяться різноманітного роду дійства що виступають конкурентно-спроможними подієвими ресурсами на фоні інших областей всієї України.[31] Головними з таких подій виступають наступні:

ФЕСТИВАЛИ

1. Буковинський туристичний ярмарок

Буковинський туристичний ярмарок проходить у Чернівцях упродовж 8 років і символізує початок туристичного сезону. Традиційно програмою заходу передбачено ряд інформаційно-розважальних акцій: презентація туристичних можливостей області, представлення туристичного продукту кращими туристичними підприємствами області, приватними садибами сільського туризму, книжкова інформаційна виставка «Буковина туристична», виставка-продаж виробів народних промислів.

У заході беруть участь провідні туристичні підприємства області, громадські організації, Федерація спортивного туризму Чернівецької області, приватні садиби сільського туризму, туристичні комплекси Чернівецької

області, народні майстри, навчальні заклади, які готують фахівців туристичної галузі.

Дата проведення: травень

2. Фольклорно-етнографічний гуцульський фестиваль-ярмарок «Захарецький гарчик»

Фестиваль «Захарецький гарчик» проводиться з метою пропагування та сприяння розвитку сільського та екологічного туризму на Буковині, підвищення соціально-економічного потенціалу регіону, виявлення шляхів ефективного використання існуючого потенціалу сільської місцевості: унікальних природних ресурсів та об'єктів історико-культурної спадщини, їхнє збереження та відродження, популяризація національної культури, етнічних традицій і ремесел, пошук та підтримка обдарованої молоді.

Фестивальне дійство дає можливість відвідувачам познайомитися з етнічними гуцульськими національними традиціями, національним співом і загальними танцями горян, відвідати майстер-класи відомих майстрів писанкарства, бондарства, гаптування.[32]

Щорічно в рамках фестивалю до роботи у творчих майстернях долучається понад 300 дітей та підлітків, творча обдарована молодь регіону, сусідніх областей та зарубіжжя. У науково-практичних конференціях беруть участь фахівці з різних галузей науки, виробництва, туристичних послуг та журналістики.

Дата проведення: остання неділя вересня

3. Фестиваль Маланок (Маланка-фест)

«Маланка-фест» проводиться щорічно з метою презентації Чернівецької області як етнічно різнобарвного краю з унікальною культурою та своєрідним колоритом; регіону, в якому зберігаються традиції народних свят, їх підтримки та відродження.

У циклі календарно-обрядових свят буковинська маланка самобутня та дуже колоритна. Завданням Фестивалю Маланок є також створення нового

туристичного продукту, який сприятиме розвитку етнографічного, подієвого туризму в Чернівцях та на Буковині.

Учасниками Фестивалю Маланок є фольклорні, аматорські, музичні колективи міста Чернівці, районів Чернівецької області та сусідніх областей.

Дата проведення: січень

4. Обласний фестиваль народної творчості «Вашківецька Маланка».

Фестиваль проводиться з метою збереження та популяризації багатовікової спадщини традиційної зимової обрядовості буковинського краю, автентичного фольклору у піснях, театралізованих дійствах, народному музикуванні, костюмах, етнографічній атрибутиці, залучення молоді, інших верств населення до збереження народних традицій, звичаїв та обрядів.[29]

Дата проведення: січень

5. Регіональний фестиваль молдавської та румунської культури «Мерцішор»

Фестиваль проводиться з метою збереження та пропаганди традицій та звичаїв румунського народу, підтримки художніх румунських колективів, майстрів народної творчості, які проживають на терені Чернівецької області та України, розвиток автентичних традицій і життєздатної діяльності в процесі міжнародного мистецького партнерства.

Дата проведення: березень

6. Міжнародний дитячий фестиваль «Пісенне джерело».

Фестиваль покликаний сприяти піднесенню рівня і популяризації кращих зразків сучасного мистецтва, репрезентування його мільйонам шанувальників шляхом публічного виконання засобами телебачення і радіо в Україні.

Дата проведення: березень

7. Міжрегіональний пісенний фестиваль «Пісня буде поміж нас».

Фестиваль проводиться з метою популяризації пісенних та музичних творів професійних композиторів, поетів району, пошуку та розкриття творчих здібностей молодих виконавців та авторів, їх внесок у відродження, збереження національної культури та творчої спадщини В. Івасюка.

Дата проведення: березень

8. Фестиваль хореографічного мистецтва «Буковинське коло».

Мета фестивалю – збереження та розвиток традицій всіх видів і жанрів хореографічного мистецтва, підвищення художнього рівня, виконавської майстерності аматорських хореографічних колективів, сприяння зміцненню творчих зв'язків в галузі народного мистецтва та культури.

Дата проведення: травень

9. Обласний фестиваль народної творчості «На крилах надій» для людей з обмеженими фізичними можливостями (спільне розпорядження голів облдержадміністрації та обласної ради від 20. 07.2008 № 222).

Мета фестивалю – сприяння реабілітації та соціальної адаптації людей з обмеженими фізичними можливостями засобами мистецтва, реалізація творчих обдарувань та задоволення духовних потреб інвалідів

Дата проведення: червень

10. Міжнародний фольклорний фестиваль «Буковинські зустрічі».

Мета фестивалю – збереження та презентація народних традицій Буковини у середовищах переселенців із Буковини у Польщі, Румунії, Угорщині, Словаччині

Дата проведення: червень

11. Мистецький фестиваль козацької слави «Хотинська твердь».

Фестиваль проводиться з метою популяризації кращих надбань мистецької спадщини козацької доби, патріотичного духовного виховання молоді, через звернення до історичної пам'яті предків.

Дата проведення: вересень

12. Регіональний фестиваль комедії «Золоті оплески Буковини» (наказ управління культури 30.06 2006 №127).

Метою фестивалю є пропаганда театрального мистецтва, ствердження прогресивних тенденцій у розвиток українського, національного, театрального мистецтва, культурного і естетичного виховання молоді на найкращих здобутках українського театрального мистецтва

Дата проведення: 22-29 жовтня

13. Регіональний фестиваль класичної музики «Буковинський листопад» (наказ управління культури і туризму облдержадміністрації від 28.10.2009 №162).

Метою фестивалю є пропаганда музичного мистецтва, ствердження прогресивних тенденцій у його розвитку, культурного та естетичного виховання громадян України на найкращих здобутках українського музичного мистецтва та інших національних культур.

Дата проведення: 10-20 листопада

КОНКУРСИ

1. Обласний конкурс читців, присвячений пам'яті Тараса Шевченка «Хвилююче слово пророка» (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 21.03.2011 №48).

Мета конкурсу – розвиток мистецтва художнього слова, популяризація творів видатного українського поета Тараса Шевченка.

Дата проведення: березень

2. Обласний відбірковий тур огляду-конкурсу Всеукраїнської мистецької програми «Нові імена».

Програма спрямована на виявлення та підтримку юних і молодих мистецьких талантів в усіх видах і жанрах творчої і виконавської діяльності, в галузі музики, образотворчого мистецтва, народної творчості, літератури та художнього читання.

Дата проведення: 1- 30 березня

3. Обласний конкурс юних виконавців на духових та ударних інструментах «Сурми Буковини» (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 20.10.2010 №54).

Конкурс сприяє виявленню музично обдарованої молоді, розкриттю її творчої індивідуальності, підвищенню виконавської майстерності, збереження популяризація та подальший розвиток української школи виконавства на

духових та ударних інструментах, пропаганда творів українських композиторів, збагачення культурних здобутків українського народу, обмін науково-методичним досвідом, становлення творчих контактів та зміцнення зв'язків з регіонами України та зарубіжжя в галузі духового музичного мистецтва.

Дата проведення: травень

4. Обласний конкурс аматорських театральних колективів «Буковинська театральна весна» (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 03.02.2012 №29).

Метою конкурсу є активізація аматорського театального мистецтва області, популяризація творів української класики та сучасної драматургії.

Дата проведення: квітень-травень

5. Обласний конкурс аматорських хорових колективів імені Сидора Воробкевича (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 22 серпня 2012 року № 155).

Метою конкурсу є збереження традицій хорового співу та подальшого розвитку аматорського хорового мистецтва Буковини, популяризації хорової творчості буковинського композитора, письменника, педагога Сидора Воробкевича.

Дата проведення: вересень-листопад

6. Обласний конкурс аматорських оркестрів, ансамблів народних інструментів, ансамблів народної музики та троїстих музик «Музичний водограй» (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 11.05.2011 №85).

Метою конкурсу є збереження та подальший розвиток народно-інструментального мистецтва Буковинського краю.

Дата проведення: жовтень

7. Обласний конкурс аматорських вокальних ансамблів та виконавців малих форм «Пісенний краю, Буковино» (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 11. 05.2011 №87).

Мета конкурсу – збереження та подальший розвиток аматорського пісенного мистецтва Буковини.

Дата проведення: листопад

8. Обласний конкурс молодих виконавців сучасної естрадної пісні ім. Н. Яремчука (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 16.11.2011 №212).

Конкурс проводиться з метою розвитку і популяризації української естрадної пісні, виявлення і підтримки молодих талановитих виконавців.

Дата проведення: листопад

СВЯТА

1. Обласне театралізоване фольклорно-етнографічне свято виконавців традиційних зимових свят та обрядів «Від Різдва Христового до Йордана» (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 29.12.2011 № 255).

Метою свята є відродження, збереження традицій, звичаїв та обрядів, презентації новорічно-різдвяної атрибутики буковинського краю, збагачення джерел автентичного фольклору аматорськими колективами

Дата проведення: січень

2. Обласне свято духової музики та марш-парад духових оркестрів (наказ управління культури обласної державної адміністрації від 20.04.2012 №77). Основною метою свята є подальший розвиток духової музики в області. Проводиться у рамках відзначення Дня Перемоги

Дата проведення: травень

3. Обласне свято виходу на полонини «Полонинська ватра».

Метою свята є відродження, збереження традицій, звичаїв та обрядів гуцульської культури.

Дата проведення: травень

4. Обласне фольклорно-мистецьке свято «Несемо в серці Україну».

Свято присвячене Дню Незалежності України.

Дата проведення: серпень

5. Обласне свято української естрадної пісні з нагоди виходу в прямому ефірі пісні В. Івасюка «Червона рута».

Свято присвячене річниці першого виконання пісень В.Івасюка. Проводиться з метою привернення уваги буковинців та гостей краю до найкращих джерел та надбань української естрадної пісні та долучення до неї молодих виконавців.

Дата проведення: вересень

ПРЕМІЇ

З метою підтримки професійних та аматорських колективів, митців краю, майстрів народного мистецтва обласною державною адміністрацією започатковані наступні обласні премії:

1. Премія імені Георгія Гараса присуджується за значні досягнення у збереженні, відродженні та розвитку традиційного народного мистецтва членам обласних осередків Національної спілки майстрів народного мистецтва України, відомим народним майстрам, дослідникам у галузі народного мистецтва. Присуджується щороку до відзначення Всесвітнього дня культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку – 21 травня, починаючи з 2008 року, з розрахунку одного лауреата в номінаціях:

- перша – творчі досягнення у розвиток народного орнаментального мистецтва Буковини та продовження його традицій;
- друга – науково-дослідницька діяльність та популяризація народного мистецтва Буковини;
- третя – шоста – збереження, відродження та розвиток народного мистецтва Буковини в наступних видах декоративно-ужиткового мистецтва (художні обробки дерева, шкіри, металу, художнє ткацтво, вишивка, розпис, писанкарство, художня кераміка, гончарство, художнє плетіння (з лози, рогози, соломи), художнє в'язання, художнє нанизування з бісеру, народне малярство).

Дата проведення: травень

2. Літературна премія імені Пауля Целана за новаторство, оригінальність у сучасній поезії, популяризацію кращих зразків літератури. Заснована Чернівецькою обласною державною адміністрацією з метою відзначення високохудожніх творів літератури, підтримки новаторства, пошуків у сучасній поезії та популяризації творчості Пауля Целана. Присуджується щороку поетам, перекладачам за новаторство, оригінальність у сучасній поезії, популяризацію кращих зразків літератури до відзначення Дня Європи у трьох номінаціях:

- за новаторство і оригінальність;
- за перекладацьку діяльність;
- а творчий дебют.

Дата проведення: травень

3. Премія імені Олекси Романця присуджується щороку до відзначення дня утворення Чернівецької області – 7 серпня, починаючи з 2010 року. Заснована з метою збереження історії, відродження традицій, розвитку та пропаганди краєзнавства, посилення діяльності обласних центрів краєзнавства, членів первинних осередків Національної спілки краєзнавців України, підтримки діячів науки і культури, громадських активістів краєзнавчого руху та музейних працівників.

Один лауреат в номінаціях:

- за публікацію наукових, науково-популярних та публіцистичних праць, статей з краєзнавчої проблематики;
- за створення музеїв стаціонарних експозицій, виставок на основі досліджених, науково описаних та взятих на облік історико-краєзнавчих, етнографічних, мистецьких цінностей;
- за добротність у збереженні пам'яток історії і культури (видання наукових досліджень з краєзнавства, книг, проспектів, відео матеріалів, придбання для музеїв раритетних пам'яток, дарування музеям різних форм власності особистих реліквій-колекцій, у тому

числі від закордонних поціновувачів історико-краєзнавчої, мистецької спадщини Буковини, різнобічне сприяння реставрації);

- за популяризацію історії та культури краю (туристичними організаціями, засобами масової інформації, творчими колективами, установами, громадськими організаціями, окремими особами);
- за збереження і відродження нематеріальної культурної спадщини Буковини (фольклорно-етнографічні записи, концертні програми, сценарії, фестивалі);
- за зразкове утримання нерухомих об'єктів культурної спадщини.

Дата проведення: серпень

4. Мистецька премія імені Сіді Таль за створення творчих акторських робіт, концертних програм, спрямованих на утвердження ідей добра, злагоди та взаєморозуміння. Заснована Чернівецькою обласною державною адміністрацією з метою підтримки митців театрального мистецтва за створення творчих акторських робіт, концертних програм, спрямованих на утвердження ідей добра, злагоди та взаєморозуміння.

Присуджується щороку митцям за створення творчих акторських робіт, концертних програм, спрямованих на утвердження ідей добра, злагоди та взаєморозуміння, до дня народження Заслуженої артистки України Сіді Таль – 8 вересня, з розрахунку три лауреати на рік.

Дата проведення: листопад

5. Премія імені Назарія Яремчука за творчі досягнення молодих естрадних виконавців, розвиток та популяризацію української естрадної пісні (розпорядження голови облдержадміністрації від 10.01.2012 № 15-р).

Заснована з метою підтримки молодих естрадних виконавців, розвитку та популяризації української естрадної пісні.

Присуджується щороку за творчі досягнення молодих естрадних виконавців віком від 14 до 35 років.

Премія присуджується до дня народження народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Т. Шевченка Назарія Яремчука – 30 листопада з розрахунку три лауреати на рік.

Дата проведення: листопад

6. Літературно-мистецька премія імені Сидора Воробкевича (розпорядження голови обласної державної адміністрації від 03.10.2003 №572-р) за значні досягнення у розвиток культури та мистецтва краю. Заснована з метою розвитку популяризації національної культури краю, створення високохудожніх творів літератури, активізації діяльності творчих спілок, професійних мистецьких колективів, навчальних закладів та працівників культурно-освітніх установ області

Присуджується щорічно до відзначення річниці Буковинського віча з розрахунку одного лауреата в номінаціях:

- література;
- музичне мистецтво;
- образотворче мистецтво;
- театральне мистецтво;
- педагогічна діяльність у навчальних мистецьких закладах;
- науково-дослідницька діяльність з вивченням та пропаганди творчості С. Воробкевича та інших видатних митців Буковини.

Дата проведення: листопад.

Висновки до розділу 2.

Природо-ресурсний потенціал території є необхідним чинником у розвитку регіону. Природо-ресурсний потенціал Чернівецької області у проміле від загальнодержавного становить: мінеральних ресурсів – 0,658, земельних – 6,354, лісових – 1,596, водних – 2,324, фауністичних – 0,027, природних рекреаційних – 1,44.

Туристичний потенціал Буковини формується також за рахунок історичних та архітектурних пам'ятників, релігійних споруд, пам'яток культури

і мистецтва, наявності традиційних народних промислів та ремесел. Найбільший інтерес викликає обласний центр, що має достатній потенціал для розвитку ділового (конференції, семінари) та культурного туризму.

Чернівецька область, одна із небагатьох країв де шанобливо цінують свою історію та традиції, і який прагне не тільки й надалі їх пам'ятати але й поділитися зі всім світом. Саме через це на Буковині проводяться різноманітного роду дійства що виступають конкурентно-спроможними подієвими ресурсами на фоні інших областей всієї України.

Розділ 3. ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Бальна оцінка рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області

Бальна оцінка природних ресурсів пов'язана з оцінкою величини запасів цих ресурсів, потребою у них і сучасною можливістю використання, а також територіальною диференціацією, що й визначатиме місце доцільного їх застосування.

Оцінка природних туристичних ресурсів пов'язана з визначенням їхньої придатності для задоволення рекреаційно-туристичних потреб людини та просторового поширення відповідних компонентів, які можуть бути використані для активного відпочинку.

Процес оцінювання природних рекреаційних ресурсів охоплює чотири етапи:

- 1) Виокремлення об'єкта оцінки - природних комплексів, їх компонентів і властивостей.
- 2) Виділення суб'єкта дослідження, з позиції якого здійснюється науковий пошук доцільності їх використання.
- 3) Формування критеріїв оцінки, що визначаються метою дослідження та властивостями суб'єкта.
- 4) Розробка параметрів оцінювання, шкала оцінки.

Пропонується п'ятиступенева шкала оцінки з такою градацією: найсприятливіша, сприятлива, помірно сприятлива, малосприятлива, несприятлива.

Існує основні типи оцінювання природних ресурсів: медико-біологічний (деякі дослідники його ще називають фізіологічним – за ступенем комфортності); психолого-естетичний; технологічний. Такий підхід до оцінювання не втратив значущості й дотепер.[6]

Для розвитку зимових видів відпочинку на Буковині важливим показником є тривалість періоду із середньодобовими температурами повітря нижче 0 °С. Сприятливі умови для такого відпочинку - наявність снігового покриву

товщиною не менше 10 і не більше 30-40 см за температури нижче мінус 5 °С та швидкості вітру до 5 м/с.

Дослідники, оцінюючи клімат Карпатського регіону загалом, виявили, що для сезонних видів відпочинку (влітку, взимку) він триває впродовж 10 місяців на рік. Поза сезоном, тобто у зв'язку з несприятливими типами погоди, для розвитку туризму виділяють квітень і період - з другої половини жовтня до другої половини листопада.

Медико-біологічний, або фізіологічний тип оцінки відображає вплив природних чинників на організм людини. Провідна роль тут належить клімату, який відображає багаторічний режим погоди певного регіону. Суть рекреаційно-туристичної оцінки клімату зводиться до вивчення залежності фізіологічного стану людини від впливу метеорологічних чинників.[25]

Системний аналіз чинників, якими є природні умови та ресурси, дав змогу визначити доцільність розвитку тієї чи іншої діяльності на певній території. Наприклад, для оцінки кліматичних особливостей і придатності клімату для оздоровчого туризму на локалізованому рівні запропоновано такі показники: середньодобова температура повітря; швидкість вітру; кількість випадків із дощем та іншими несприятливими умовами (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.[7]

Оцінка придатності клімату для оздоровчого туризму

Оцінка придатності клімату	Кількість днів із сприятливою середньодобовою температурою	Повторювання випадків із сильним вітром (>10м/с),%	Дощі й інші несприятливі умови (кількість випадків), %
Непридатний	<10	>75	>75
Малопридатний	10-20	50-74	50-75
Умовно-придатний	19-40	25-49	25-49
Придатний	41-60	10-24	10-24
Найпридатніший	>60	<10	<10

Отже, за результатами оцінки придатності клімату для розвитку оздоровчого туризму на локалізованому рівні (див. табл. 3.1) виявлено, що найсприятливішими є території, де кількість днів із сприятливою

середньодобовою температурою становить понад 60 %, а повторюваність випадків із сильними вітрами (понад ніж 10 м/с) - менше 10 %. Тривалість несприятливих природних явищ (кількість) становить не більше ніж 10 %.

Психолого-естетичний тип оцінювання природних ресурсів пов'язаний із естетичним сприйняттям світу людиною. Естетична цінність території пов'язана з визначенням емоційної реакції людини на природний ландшафт.

Питання такого оцінювання дуже складне через відсутність універсальних показників. Запропоновані методики суб'єктивні, оскільки відчуття краси нестандартне. Різноманітність ландшафту (відповідний рельєф, гідрокліматичний режим, біоценози, морфологічна структура) відповідає поняттю «пейзажне розмаїття», що містить ступінь мозаїчності ландшафту (відношення кількості контурів урочищ до площі ландшафту, яку досліджують), ступінь розмаїтості ландшафту (відношення видів урочищ до площі ландшафту), а також частота зміни зовнішніх ознак ландшафту на туристичному маршруті.[16]

Для естетичної оцінки природного комплексу застосовують два показники – загальну оцінку ландшафту та оцінку покриття території. Загальна оцінка враховує такі критерії, як максимум відносних перевищень, оглядовість, кількість видимих природних об'єктів і наявність подібних ландшафтів. Максимум відносних перевищень вираховується для ландшафту загалом, оскільки найповніше виявляє орографічні особливості. Оглядовість великою мірою визначає естетичну цінність території, яка широко сприймається з високо піднятих ділянок. Урахування різноманітності видимих природних об'єктів сприяє контрастності, що є важливим елементом пейзажності.

Оцінка покриття території диференціюється за природними й антропогенними компонентами. Природні складові - це ліси, чагарники, луки та водні, скельні й кам'яні об'єкти. До антропогенного блоку компонентів належать урбанізовані та рурбанізовані території, сільськогосподарські угіддя, території промислових підприємств.

Лісопокриті ділянки оцінюють за трьома показниками - породним складом, бонітетом і віком деревних порід. Чагарникові ділянки пропонують оцінювати за їхньою висотою і видовим складом, луки - за різноманітністю та приналежністю до висотного ярусу (в горах), кам'яні утворення - за характером залягання, що доповнює мозаїчність території. Там, де переважають листяні породи (південні схили), хвойні посадки вносять у зовнішнє сприйняття ландшафту розмаїття, що сприяє підвищенню туристичної привабливості лісів і території, де вони ростуть.

Водні об'єкти значно підвищують естетичну цінність природних комплексів. Критерієм оцінки річок є ширина і звивистість русла та висотний ярус, в якому вона протікає (за оцінюванням гористої місцевості).[24]

Естетична оцінка сільськогосподарських угідь, що найактуальніше для теплого періоду року, пов'язана з визначенням складу угідь. Безумовно, найестетичнішими є сіножаті та пасовища, які особливо милують око у період сінокошу та викладання копиць.

Технологічна оцінка відображає взаємодію людини і природного середовища через «технологію» рекреаційно-туристичної діяльності. Вона пов'язана з вивченням певного виду діяльності, тобто можливого його розвитку й інженерно-будівельного освоєння конкретної території. Суб'єктом оцінки є вся галузь, з позиції якої природний ресурс повинен володіти комфортністю, лікувальною властивістю, значними запасами, тривалим періодом експлуатації та іншими якостями.

Оскільки туристично-рекреаційні ресурси, а саме природні рекреаційні ресурси, є визначальними щодо розвитку ТРК Чернівецької області, то нами буде здійснено бальну оцінку саме цих факторів розвитку ТРК.

Економічне зонування рекреаційних територій зумовлює потребу в оцінці природно-рекреаційних ресурсів, яка повинна включати в себе декілька етапів.

На першому етапі першочергове значення має інвентаризація та аналіз всіх рекреаційних ресурсів території, тобто природних та соціальних явищ і об'єктів, їх просторовий розподіл, якісні та кількісні характеристики. Другий

етап – це якісна оцінка цих ресурсів, яка є необхідною умовою для їх економічної оцінки. [7]

Якісну оцінку пропонується проводити в балах, використовуючи при цьому кількісні характеристики. В основу бальної оцінки природних туристичних ресурсів рекреаційних зон покладена оцінка. При оцінці туристично-рекреаційних ресурсів, аналізуються 2 блоки. Перший блок «природні туристичні ресурси» включає кліматичні умови, бальнеологічні, лісові, водні ресурси та природно-заповідний фонд. До другого блоку включені культурно-історичні ресурси.

Кожен вид ресурсів оцінюється за допомогою оціночних критеріїв та певного методу. Максимальна кількість балів присвоюється рекреаційній зоні, яка, з урахуванням всіх оціночних критеріїв, є лідером за певним видом ресурсів. Розподіл балів для кожного з чотирьох видів природних туристичних ресурсів виглядає наступним чином.

Рекреаційній зоні, яка володіє найбільшою кількістю свердловин мінеральних вод, що використовуються присвоюється 30 балів, а бали

для всіх наступних рекреаційних зон встановлювалися методом пропорції. Свердловини мінеральних вод, які в майбутньому можуть бути використані в туристично-рекреаційній сфері – додатково приносять 10 балів. Всі інші види ресурсів оцінюються за 20 бальною шкалою аналогічно.

Кліматичні умови – показник, який визначає загальну комфортність території для відпочинку та спорту.

Основними характеристиками є температурний режим та режим зволоження, кількість опадів та їх розподіл за місяцями, вітровий режим, середня кількість сонячних днів на рік, а для зимових видів рекреаційної діяльності – товщина і тривалість снігового покриву.[29]

Оскільки кліматичні умови для кожної рекреаційної зони майже ідентичні та суттєво не відрізняються одне від одного, то не існує необхідності врахування даних значень при проведенні оцінки.

3.1.1. Оцінка природно-туристичних ресурсів Чернівецької області

В основу бальної оцінки природно-антропогенних РТР було покладено площу природоохоронних територій адміністративно-територіальних суб'єктів Чернівецької області. При визначенні балу природно-антропогенного блоку виходили з того, що 1 бал – до 30.0 тис.га, 2 бали – 30.0-60.0 тис.га, 3 – бали – 60.0-100.0 тис.га, 4 – бали – 100.0-200.0 тис.га, 5 – балів – понад 200.0 тис.га.[6]

Таблиця 3.2.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду досліджуваної території

Колишні адміністративно-територіальний суб'єкт	Площа природоохоронних територій (га.)	Кількість об'єктів та територій
Вижницький	11265.16	12
Герцаївський	108.44	9
Глибоцький	115.75	23
Заставнівський	1002.75	42
Кельменецький	2273.1	9
Кіцманський	149.4	16
Новоселицький	952.8	8
Путильський	14594.6	29
Сокирянський	1439.93	10
Сторожинецький	41785.4	38
Хотинський	1176.75	23
м. Чернівці	869	33
загалом	75733.08	252

Отож результати дослідження показали що не дивлячись на малу площу, в порівнянні з іншими адміністративно-територіальними одиницями України, Чернівецька область нараховує понад 250 об'єктів та територій природно-заповідного фонду загальною площею близько 76 тис.га, за що заслужено отримує оцінку в 3-бали при оцінюванні блоку природно-антропогенних рекреаційно-туристичних ресурсів.

3.1.2. Оцінка архітектурно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області

В основу бальної оцінки архітектурно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області було покладено кількість найвизначніших архітектурно-містобудівних споруд. При визначенні балу архітектурно-історичного блоку адміністративно-територіальних суб'єктів Чернівецької області виходили з того, що 1-бал-до 20 пам'яток, 2-бали-21-50, 3-бали-51-100, 4-бали-101-150, 5-балів-понад 150 пам'яток.[6]

За даними таблиці 3.3. можна зрозуміти що Україна цілком забезпечена архітектурно-історичними РТР.

Таблиця 3.3.

Архітектурно – історичні рекреаційно – туристичні ресурси України

Адміністративні одиниці	Кількість найвизначніших архітектурно – містобудівних споруд	Оцінка архітектурно – історичного блоку, бали
АР Крим	177	5
Вінницька	102	4
Волинська	145	4
Дніпропетровська	33	2
Донецька	11	1
Житомирська	45	2
Закарпатська	90	3
Запорізька	4	1
Івано - Франківська	90	3
Київська	244	5
Кіровоградська	11	1
Луганська	10	1
Львівська	508	5
Миколаївська	11	1
Одеська	65	3
Полтавська	48	2
Рівненська	67	3

Сумська	44	2
Тернопільська	111	4
Харківська	68	3
Херсонська	19	1
Хмельницька	184	5
Черкаська	49	2
Чернівецька	67	3
Чернігівська	131	4

Проте за кількістю найвизначніших архітектурно-будівних споруд, в порівнянні з іншими адміністративно-територіальними одиницями України, Чернівецькій області можна присвоїти 3 – бали, що дає змогу розробці нових екскурсійних маршрутів для задоволення естетичної потреби туристів, і можна побачити що область займає не останнє місце по наявності архітектурно – історичних рекреаційно – туристичних ресурсів в державі.

3.1.3. Оцінка подієвих рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області

В основу бальної оцінки подієвих рекреаційно-туристичних ресурсів було покладено кількість найвизначніших подій досліджуваної території. При визначенні балу подійного блоку виходили з того, що 1 бал – до 20 подій; 2 бали-21-40 подій; 3 бали-41-60 подій; 4 бали-61-80 подій; 5 балів – понад 80, подій з урахуванням фестивалів, конкурсів та різноманітних премій.

За даними табл.3.4. подієві ресурси Чернівецької області нараховують 13 фестивалів, близько 8 конкурсів, 5 народних гулянь та 6 премій які щорічно користуються все більшим попитом серед населення та туристів.[6]

Таблиця 3.4.

Кількість подій в досліджуваному регіоні.[41]

Тип події	Загальна кількість
Фестивалі	13
Конкурси	8

Свята	5
Премії	6
всього	32

Отож звіривши дані, подієвим ресурсам Чернівецької області можна присвоїти 2 – бали за розробленою шкалою. Для даного регіону це означає низьку наявність подієвих РТР що стимулює для подальшого розвитку та започаткувань все новіших фестивалів, конкурсів, премій тощо.

3.2. Оцінка атрактивності рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області

Питання оцінки атрактивності рекреаційно-туристичних ресурсів (РТР) є важливою, а в деяких випадках необхідною передумовою для організації рекреаційно-туристичного комплексу та планування перспектив його розвитку на окремій території. Це насамперед, зумовлено складністю зведення до єдиного «знаменника» таких дуже різних компонентів. Але це не єдина проблема при оцінці РТР, існують також суперечності в поєднанні окремих компонентів одного виду ресурсу. Кожен вид – має певний рівень привабливості, освоєності та розвитку і представлений на конкретній території. На сьогодні існує дуже мало методик оцінки саме атрактивності РТР в комплексі природних ресурсів.[34]

Сучасні споживачі рекреаційно-туристичних послуг (туристи, рекреанти) – це дуже розрізнена група, вважається, що її вимоги до природного та штучного середовищ є комплексною вимогою до рекреаційно-туристичної територій із тимчасовим перебуванням.

За результатами раніше проведеного дослідження В.О. Івануном, існують, лише окремі оцінки атрактивності РТР, за трьома (природні, історико-культурні, соціально-економічні) видами, на прикладі Чернівецької області. Обраховані результати вказують, що лише п'ять із дванадцяти

адміністративних територій мають високоатрактивний або унікальний рівень привабливості по окремих видах ресурсів.

Основою для розрахунку інтегральної атрактивності РТР є результати оцінок атрактивності окремих видів РТР. Вони в найбільшій мірі визначають рекреаційно-туристичну атрактивність території, за умови їх в міру сталого і незмінного характеру, з обов'язковим врахуванням величини фактору привабливості (атрактивності) окремих видів РТР і рівня екологічної ситуації на певній території.

Сучасний процес споживання РТР – у комплексі чи окремо – залежить від екологічного стану території. Тому для інтегральної оцінки атрактивності РТР території ми використаємо показник «екологічної стабільності території». Згідно з цією методикою найбільш нестійкими (в екологічному розумінні) угіддями виступають забудовані території та орні землі.

Розрахунок даного коефіцієнта для адміністративних територій Чернівецької області, був здійснений В.К. Сіваком. Звичайно, в межах навіть адміністративних районів цей показник змінюється, але для нашого дослідження необхідний його адміністративний вимір. Ще однією позитивною ознакою даного показника є те, що шкала його виміру збігається зі шкалою виміру оцінки РТР.[16]

Безумовно, для інтегральної оцінки атрактивності РТР території вагоме значення має привабливість окремих видів РТР, апріорі дозволимо собі припустити, що атрактивність їх неоднакова.

Отримавши всі вихідні дані, можемо подати інтегральний запис «коефіцієнта атрактивності РТР території», який визначається за формулою

$$K_{Aj} = \frac{Kn_j k_n + Kp_j k_p + Ks_j k_s + Ke_j}{n_k + 1},$$

Де:

K_{Aj} – коефіцієнт атрактивності РТР j -ї території;

Kn_j – коефіцієнт атрактивності природних рекреаційно-туристичних ресурсів j -ї території;

k_n – коефіцієнт природної цінності;

Kp_j – коефіцієнт атрактивності історико-культурних РТР j -ї території;

k_p – коефіцієнт пізнавальної цінності;

Ks_j – коефіцієнт атрактивності соціально-економічних РТР j -ї території;

k_s – коефіцієнт сервісної цінності;

Ke – коефіцієнт екологічної стабільності j -ї території;

n_k – кількість складових коефіцієнтів, що визначають атрактивність РТР території.[34]

Отриманий загальний результат є інтегральною величиною атрактивності рекреаційно-туристичних ресурсів в окремому адміністративному районі та в області зокрема.

Таблиця 3.5.[16]

Атрактивність рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області

Колишні адміністративні одиниці	Коеф. атрактивності РТР, (K_A)	Коеф. атрактивності природних РТР, (K_n)	Коеф. атрактивності істор-культ РТР, (K_p)	Коеф. атрактивності соц.-екон. РТР, (K_s)	Коеф. екологічної стабільності (Ke)
Вижницький район	0,62	0,70	0,57	0,41	0,80
Герцаївський район	0,36	0,25	0,55	0,28	0,40
Глибоцький район	0,51	0,39	0,59	0,52	0,60
Заставнівський район	0,54	0,65	0,44	0,60	0,40
Кельменецький район	0,34	0,43	0,38	0,33	0,20
Кіцманський район	0,48	0,51	0,52	0,54	0,30
Новоселицький район	0,37	0,33	0,32	0,52	0,30
Путильський район	0,51	0,55	0,50	0,17	0,90

Сокирянський район	0,38	0,38	0,40	0,35	0,40
Сторожинецький р-н.	0,58	0,74	0,53	0,43	0,60
Хотинський район	0,46	0,37	0,65	0,43	0,40
м. Чернівці	0,53	0,44	0,81	0,60	0,24
Чернівецька область	0,48	0,48	0,54	0,43	0,46

Для визначення якісних параметрів атрактивності РТР необхідна класифікаційна градація, яку ми застосуємо, поділивши оціночну шкалу (від 0 до 1) на п'ять якісних параметрів атрактивності окремих територій [5]. Тоді утворюється таке аранжування рівнів природної привабливості (атрактивності) рекреаційно-туристичних територій:

- 0,81-1,00 – унікальні;
- 0,61-0,80 – високоатрактивні;
- 0,41-0,60 – середньоатрактивні;
- 0,21-0,40 – малоатрактивні;
- менше 0,20 – неатрактивні.[25]

За результатами розподілу, якісними параметрами лише рекреаційно-туристичні ресурси Вижницького району мають статус високоатрактивної території з показником атрактивності 0,62, насамперед завдяки високоатрактивності природних РТР і високому показнику екологічної стабільності.

Середньоатрактивні РТР у семи адміністративно-територіальних одиницях. Найатрактивніші з них – у Сторожинецькому районі (0,58), де також найвищий рівень атрактивності природних РТР. За рахунок високих показників атрактивності саме природної складової до цієї групи потрапили Заставнівський, Кіцманський та Путильський райони, а останній ще й за рахунок найкращого стану екологічної ситуації. Глибоцький, Хотинський

райони – завдяки високому рівню атрактивності історико-культурних РТР, а м. Чернівці – їх унікальності.[28]

Решта чотири райони мають малоатрактивні РТР, хоча структура атрактивності у всіх різна. Так, у Герцаївському районі переважає історико-культурна складова, в Кельменецькому – природна, в Новоселицькому – соціально-економічні умови, а в Сокирянському районі розподіл привабливості РТР приблизно однаковий.

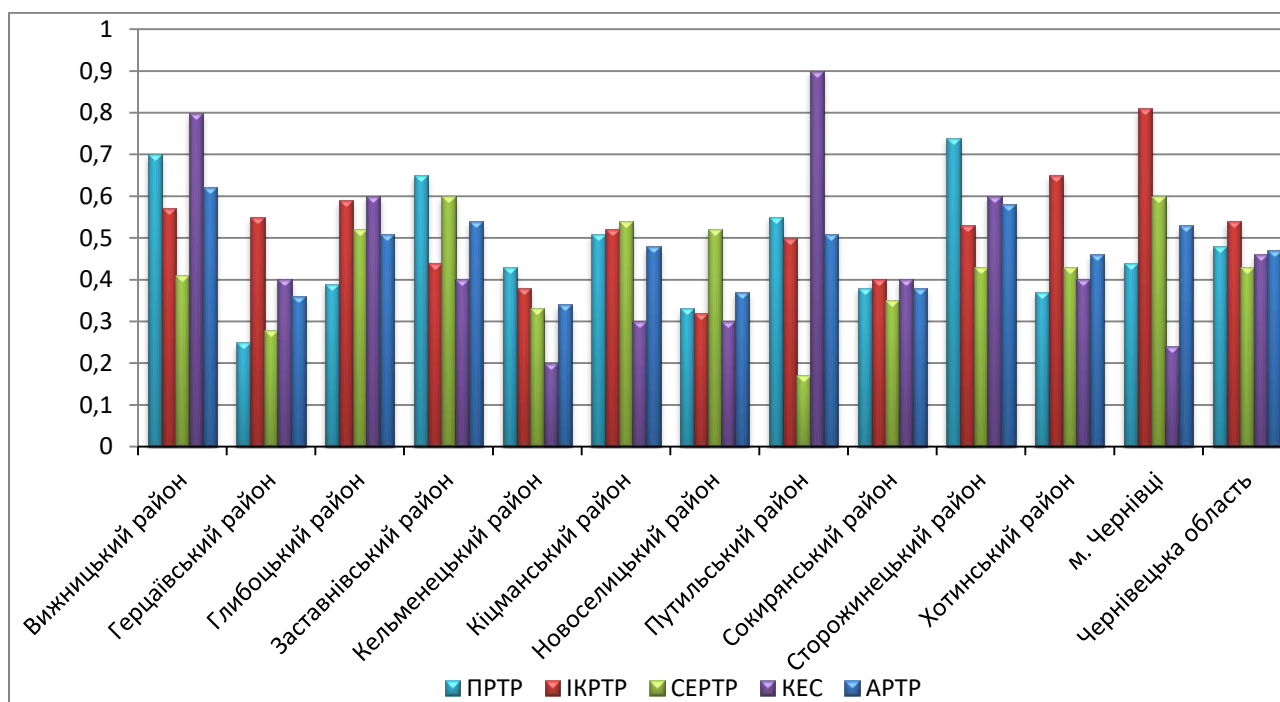

Рис. 3.1. Рівень атрактивності рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області [16]

Загалом рівень атрактивності РТР в області як покомпонентно так і загалом – середньоатрактивний і становить 0,48. Але це не означає, що даний показник є константою, його можна покращити. А це можна зробити через якісне і кількісне підвищення всіх складових РТР.

Наприклад, у природних РТР підвищення атрактивності займе найбільше часу, але це можливо зробити через:

- збільшення площ лісових насаджень;
- збільшення площ заповідних територій;
- збільшення площі водного дзеркала ставків;

- виявлення та сертифікацію джерел лікувальних мінеральних вод;
- виявлення нових печер, придатних для масового відвідування туристами.[13]

Що стосується структури атрактивності РТР території, то її розподіл здійснюється відповідно до величини коефіцієнтів рівня атрактивності окремих компонентів РТР, а також корегується факторами цінності (привабливості) і нами подаються у вигляді вагових коефіцієнтів. Отримавши поділ атрактивності РТР, визначимо домінуючі компоненти за такими критеріями:

- природні рекреаційно-туристичні ресурси домінуючим, якщо їх частка перевищує 40% (+/- 0,5%);
- історико-культурні рекреаційно-туристичні ресурси домінуючим, якщо їх частка перевищує 33,3% (+/- 0,5%);
- соціально-економічні домінуючим, якщо їх частка перевищує 33,3% (+/- 1%).

Внаслідок такого розподілу атрактивності РТР визначилися території з чистою (переважаючою) та змішаною домінантою. Зокрема, останні мають найрізноманітніші конфігурації.

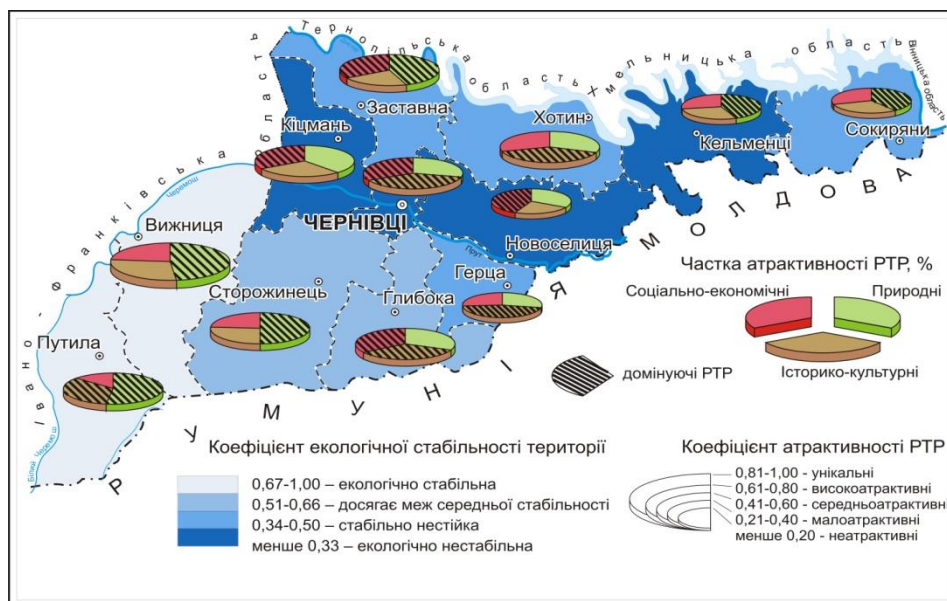

Рис. 3.2. Структура рекреаційно-туристичних ресурсів Чернівецької області за ознакою атрактивності[16]

Структурні особливості розподілу РТР та їх атрактивність мають важливе значення для визначення спеціалізації рекреаційно-туристичної діяльності на певній території, як для її організаторів, так і для споживачів РТР. Величина домінуючого компонента покаже переваги та можливість задоволення власних споживчих потреб у певному виді РТР. Наш погляд, як для організаторів туризму і рекреації, так і для споживачів РТР, відповідно до можливостей перших та особливостей потреб других, пріоритетом.

Висновки до розділу 3.

Оцінка природних туристичних ресурсів пов'язана з визначенням їхньої придатності для задоволення рекреаційно-туристичних потреб людини та просторового поширення відповідних компонентів, які можуть бути використані для активного відпочинку.

Результати дослідження показали що не дивлячись на малу площу, в порівнянні з іншими адміністративно-територіальними одиницями України, Чернівецька область нараховує понад 250 об'єктів та територій природно-заповідного фонду загальною площею близько 76 тис.га, за що заслужено отримує оцінку в 3-бали при оцінюванні блоку природно-антропогенних рекреаційно-туристичних ресурсів.

За кількістю найвизначніших архітектурно-будівних споруд, в порівнянні з іншими адміністративно-територіальними одиницями України, Чернівецькій області можна присвоїти 3 – бали, що дає змогу розробці нових екскурсійних маршрутів для задоволення естетичної потреби туристів, і можна побачити що область займає не останнє місце по наявності архітектурно – історичних рекреаційно – туристичних ресурсів в державі

Подієвим ресурсам Чернівецької області можна присвоїти 2 – бали за розробленою шкалою. Для даного регіону це означає низьку наявність подієвих РТР що стимулює для подальшого розвитку та започаткувань все новіших фестивалів, конкурсів, премій тощо.

Рівень атрактивності РТР в області як покомпонентно так і загалом – середньоатрактивний і становить 0,48. Але це не означає, що даний показник є константою, його можна покращити. А це можна зробити через якісне і кількісне підвищення всіх складових РТР.

Наприклад, у природних РТР підвищення атрактивності займе найбільше часу, але це можливо зробити через:

- збільшення площ лісових насаджень;
- збільшення площ заповідних територій;
- збільшення площі водного дзеркала ставків;
- виявлення та сертифікацію джерел лікувальних мінеральних вод;
- виявлення нових печер, придатних для масового відвідування туристами.

ВИСНОВОК

Чернівецька область – це край, на території якого розташовано багато компонентів рекреаційних ресурсів, являючи собою рекреаційний регіон багатопрофільного літнього і зимового, масового пізнавально-оздоровчого відпочинку. Геологічні та геоморфологічні утворення Північної Буковини мають велике естетичне значення. Серед них виділяються печера Довбуша, скелі «Кам'яна багачка» та «Чорний Діл», дністровські «стінки» біля сіл Василів і Звенячин.

Область має сприятливі кліматичні умови, високий природно – ресурсний потенціал і курортний потенціал, який в основному визначає соціально – економічний профіль краю та привабливість його як для українських туристів, так і для іноземців. Найбільш потенційно рекреаційними є території Путильського, Вижницького та Сторожинецького районів. Гірські масиви Буковинських Карпат створюють сприятливі можливості для розвитку альпінізму, гірсько-пішохідного і спортивного кваліфікаційного туризму. Туристичний потенціал формується також за рахунок історичних та архітектурних пам'яток, релігійних споруд, пам'яток культури і мистецтва, наявності традиційних народних промислів та ремесел. Найбільший інтерес викликає обласний центр, що має достатній потенціал для розвитку ділового (конференції, семінари) та культурного туризму.

Незважаючи на великий потенціал даної області рекреаційно – туристична сфера є не достатньо розвиненою і помітно відстає від Закарпатської, Львівської та Івано-Франківської областей, туристична діяльність більше імпортує послуг, ніж експортує, хоча протягом останніх років значно активізувалась робота з розвитку туризму, значно зросла кількість в'їзних туристів, які перетинаючи прикордонну область, виїждять з України або повертаються назад.

Область володіє багатьма компонентами рекреаційних ресурсів, є потенційним рекреаційним регіоном поліпрофільного пізнавального відпочинку і бальнеологічного лікування. На базі мінеральних джерел діють

три бальнеологічні здравниці: у с. Брусниці, с. Щербинцях і м. Чернівцях. Забезпеченість природними рекреаційними ресурсами на 1 кв. км території та 1 жителя, відповідно, в 1,4 та 1,8 рази вище, ніж в середньому по Україні.

У Чернівецькій області нараховується 252 території та об'єкти природно-заповідного фонду, в тому числі 7 заказників, 8 пам'яток природи, ботанічний і дендрологічний парк Чернівецького державного університету, Вижницький національний природний парк та Сторожинецький дендропарк, що мають загальнодержавне значення та увійшли до транснаціональної екологічної мережі Карпат (проект TACIS), а також 136 пам'яток природи, 40 парків, які є пам'ятками садово-паркового мистецтва, та 39 заповідних урочищ місцевого значення. До складу заказників державного значення входять ландшафтні заказники у Лужках, Стебнику, Цецино, орнітологічний заказник Дарницький, лісові заказники Лунківський та Петровецький. До пам'яток природи державного значення відносяться урочище Білка, печери Буковинка, Попелюшка, Баламутівська, Шилівський ліс, Тисовий яр.

Для обґрунтування прийняття рішень щодо розвитку туризму та курортно-рекреаційної індустрії на довгостроковий період необхідно зробити комплексну оцінку території.

Комплексна оцінка повинна виявити обґрунтовані передумови й обмеження у часі та просторі різних видів діяльності, встановити внутрішньодержавні і внутрішньообласні відмінності у цих передумовах, обмеження, оптимальний режим використання окремих територій, визначити шляхи найбільш ефективного використання природних та економічних ресурсів, охорони й поліпшення навколишнього середовища і т. ін.

На основі комплексної оцінки території регіонів створюється база для кількісного визначення як соціальних, економічних та екологічних витрат, так і регіональних ресурсів, які не можуть бути змінені шляхом міжрегіонального перерозподілу готової продукції. Необхідно провести оцінку всього охопленого природного і соціально-економічного простору, в результаті чого профіль і масштаб майбутнього розвитку, а також необхідно провести оцінку

відмінностей у природних й економічних характеристиках окремих частин території, яка вивчається, в результаті чого виявляються відносно однорідні за сполученням характеристики території або якщо визначається напрямок функціонального зонування території регіону. У методологічному відношенні комплексна оцінка території регіону повинна враховувати такі групи факторів:

- природні умови і ресурси (рельєф, ґрунти, ресурси, сільськогосподарські угіддя, корисні копалини, ліси та інше);
- сучасний стан економічного розвитку (житловий фонд, система культурно-побутового обслуговування, інженерні і транспортні інфраструктури, рівень благоустрою та інші);
- соціальні умови розміщення (населення, місць праці, місць короткочасного відпочинку);
- екологічні умови (рівень забрудненості повітряного басейну, водних об'єктів, забруднення ґрунтів, наявність електромагнітних хвиль, шум, радіаційне забруднення);
- архітектурно-естетичні умови (наявність заповідників, пам'яток архітектури і містобудування, археології, історії, природи, культури).

Список використаних джерел

1. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року №324 / 95 // Відомості ВР. – 1995. - №31 – С. 241-254
2. Кабінет Міністрів України; Постанова, Перелік від 27. 12. 2001 №**1761** Про занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України
3. Бабарицька В.К., Бейдик О.О., Хадра Падр Д. Аналіз факторів розвитку іноземного туризму (на прикладі столичного центру). // Вісн. Київ. ун-ту. Географія. – 1993. – Вип. 40.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. — К.: ВПЦ "Київ, унт", 2001. — 397 с.
5. Бейдик О.О., Вортман Д.Я. Нові аспекти виявлення, систематизації та картографування архітектурно-історичних ресурсів як об'єктів пізнавального туризму. // Туристичні ресурси України. – К., 1996.
6. Визначні місця України. / За ред. З.Березіної – К., 1958.
7. Гринів Л.С. Методологія і методика визначення нормативної оцінки природних курортних ресурсів та платежів за їх використання / Гринів Л.С. – Львів: Світ, 1992.- 26 с.
8. Гулич О.І. Рекреаційний потенціал Українських Карпат та сучасний стан його освоєння / Гулич О.І. Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2004. – 56 с.
9. Довідник з археології України: Хмельницька, Чернівецька, Закарпатські області. – К., 1984. – С. 50.
- 10.Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму. – Чернівці: Прут, 1985. - 120 с.
- 11.Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму. – Чернівці: Прут, 1985. - 120 с.
- 12.Іванунік В.О. Концепції оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів: навч. посібник / Іванунік В.О. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 84 с.

- 13.Калитюк В.О. Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку / Калитюк В.О. – Львів: Світ, 1999. – 164 с.
- 14.Катаргіна Т.І. Зарубіжний досвід збереження нерухомої історико-культурної спадщини // Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження, - К., 1998. – С. 91-103.
- 15.Кравців В.С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери: наук. Видання / Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В. Кузик С.П. – Львів: ІРД НАН України, 1999. – 78 с.
- 16.Кузик С.П., Касянчук З.О. Оцінка туристичної придатності території Карпат // Карпати. Український міст в Європу: проблеми і перспективи. Тези доп. Міжн. наук.-практ. конф.-Львів, 1993.-С. 100-103.
- 17.Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева – К. : “Альтерпрес”, 2003. – 436с.
- 18.Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1997. – 295 с.
- 19.Мацола В.І. Рекреаційно-туристичні ресурси України: монографія / Мацола В.І. – Львів, 1997. – 259 с.
- 20.Мацола В.І. формування і розвиток рекреаційно-туристичного комплексу Закарпатської області: Автореф. дис. канд. екон. наук. – Львів, 1996.
- 21.Мацюк О.Я. Замки і фортеці Західної України. Мандрівки історичні. – Львів, 1997.
- 22.Побурко Я.О., Голуб Г.Г., Сарахман О.М. Комплексна оцінка потенціалу економічної ефективності господарської діяльності в районах і містах обласного значення (Львівська область) // Регіональна економіка. Додаток «Регіони України. Економіко-статистичні порівняння». – 2001. – № 3-4. – 24 с.
- 23.Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / Руденко В.П. – К.: «К.-М. Академія»; Чернівці: «Зелена Буковина», 1999. – 386 с.
- 24.Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні: Статистичний бюлетень за 2006/2005. – 99 с.

- 25.Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
- 26.Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні: монографія / К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусак, Н. Коновалова та ін. – Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. – 250 с.
- 27.Туристичні ресурси України. – К.,1996. – 97 с.
- 28.Шаблій О.І. Математичні моделі в соціально-економічній географії: Навч. Видання. – Львів, 1994.
- 29.Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 30.Незабутня Україна – Путівник по Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrainainkognita.org.ua/>
- 31.Про замки України з акад. Б. Возницьким [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/>
- 32.Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/14051003/bzhd/psihologiya_bezpeki_pratsi